

CSODATÉVŐ SZARVASNAK EZER ÁGA-BOGA (ADATOK A SOMOGYI REGÖLÉSHEZ)

Tanulmányunk egyik fontos célja, hogy bemutassa a somogyi regösének-gyűjtésünk eddigi eredményeit, ahogyan azokra a nép emlékezik; a másik pedig az, hogy összegezzük a tudományos kutatás eddigi eredményeit, amelynek tükrében bepillantást nyerhetünk egy ősi hiedelemkör hátterébe. Ez utóbbi fejtegetésekhez felhasználjuk az archeológia és a történettudomány néhány újabb eredményét is.

Előjáróban idézzük Sebestyén Gyula véleményét¹: „A regös-énekekben világos nyomai maradtak annak, hogy a nép regösei az alkalmi vándor énekmondás gyakorlásában magukat egy idegenből hazatérő, itthon ördögöknek, vagy ördöngösöknek tartott, s Szent István királytól üldözött énekmondó utódjainak tartják”. A továbbiakban arról szólt Sebestyén Gyula, hogy a pogány szokások miatt üldözött énekmondók és utódaik a 955. évi augsburgi vereség után haza menekült „gyászmagyaroktól” származtatják magukat, továbbá azt fejtegeti, hogy az Árpád-házi királyok regösei a népi ősoktól származnak. A fenti megállapítások több pontjával nem lehet egyetérteni, amelyekre a későbbi fejtegetéseink során mutatunk rá. Sebestyén Gyula összegező, értékes kutatásai nélkül azonban sokkal hátrább lenne regös-kutatásunk.

A nagy műveltségű tudós alábbi szavaira érdemes odafigyelni:² „... a karácsonykor házaló énekmondók hajdinaszalmából rögtönzött köntösben, nyírfakéreg-nadrágban, cserfakéreg-bocskorban, dobbal, lánccos bottal és egyéb zajongó eszközökkel jelentek meg két állatbőrös alakoskodó társaságában. Az alakoskodók egyike a láncczon vezetett bika volt, a másik pedig a ragyogó agancsú csodaszarvas szerepét töltötte be... egy fekete felhőben megjelenik a napot, holdat, csillagokat, vagy ezer égő gyertyát agancsain hordó csodafiú-szarvas és leszáll egy a most keletkező halastó, vagy sebes folyóvíz sásos, pázsitos partjára”.

A regösénekek vizsgálata Sebestyén Gyula részéről az alábbi területekre szorítkozott³: A felső-dunántúli részhez Vas-, Sopron- és Veszprém-vármegye, az erdélyihez Udvarhely-vármegye tartozik... A megfigyelt 179 regölő községből Vasra 50, Sopronra 16, Veszprémre 11, Zalára 79, Somogyra 12, Baranyára 9,

Udvarhelyre 2 jut”. Majd a továbbiakban ezt olvashatjuk:⁴ „... a regösök ősi fészke a dunántúli nyugoti határ volt. Innen vándoroltak aztán kelet felé Veszprém-vármegyébe, vagy délkeletnek Somogyba és Baranyába, a két utóbbi vármegye drávamenti végeiről pedig az onnan elköltöző székelyekkel Erdélybe”.

A fenti idézetben említett 12 somogyi regös-szöveg azt mutatja, hogy nem lehetett teljes értékű a megyénkben végzett kutatás, hiszen a mi gyűjtésünk során, az 1970-es években több, mint 50 változat került elő. Ezeknek a szövegeknek többsége természetesen ma már kopottas formában lelhető fel, de amint a példatári anyagban is megfigyelhető, akad közöttük teljesebb változat is.

A somogy-zalai regösénekek tárgyalása során módunkban lesz idézni és összehasonlítani szövegeinket a jelenlegi vasi (nagygeresdi) változatokkal, amelyeket Pomogyi József volt szíves rendelkezésemre bocsátani kéziratos tanulmányával együtt.

AHOGYAN A NÉP EMLÉKEZIK

Somogyban a Zala megyével határos járások falvaiban – főleg a marcali és a volt csurgói járás területén – regöltek és emlékeznek ma is a szokásokra, szövegekre és dallamokra. A Balaton-közeli községekben (Vörs, Tikos, Hollád) már a húszas évek óta nem járnak regölni, Berzencén viszont még a hatvanas években is regöltek Krénusza István és barátai; Marcali környékén Orsós Károly most is jár karácsonyt, újévet, farsangot köszönteni, ugyanúgy, mint a babócsai Kovács Sándor. Régebben a zalai regösök minden évben átjártak regölni a közeli somogyi falvakba, így nem véletlen, hogy a mi változataink egyeznek többségükben a zalai formákkal. Ezzel kapcsolatban hallgassuk meg adatközlőinket.

Vörs Ify János (1906):

„Komárvárosból jöttek ide fiatal emberek; szabad-é regönyi. Duda vót náluk kettő is, be vót húzva bőrre. Adtak nekik kolbászt, szalonnát, tojást. Farsangba csinyáták, este 8–9 felé gyűttek”.

Az ugyancsak vörsi Kristóf Lajos (1903) ezeket mondta:

1. SEBESTYÉN GY., Regösénekek. Bp. 1902, 7. (A továbbiakban: SEBESTYÉN 1902/a.)

2. Uo. 7–8.

3. SEBESTYÉN GY., Regösök, Bp. 1902, 6–7. (A továbbiakban: SEBESTYÉN 1902/b.)

4. Uo.

„Két-három gyerek regüt. Vót náluk duda disznóhólggal és egyik nyomkodta mindig. 15–15 évesek voltak Inkeről, Dédről, Varászlóról jöttek. Az övéké eltért az itteniektől. Ezt február, márciusban csinálták, a farsangba. Sapkáról lógtak a szallagok, szakáll, bajusz fedte az arcukat. A kotyulás tréfáit is bevették a regölésbe”.

A ladi Kálmán István (1906) így emlékezik:

„... a köcsögdudára is emlékszek. Farsangkor csinátuk. Ezekkel a cigánygyerekékkal összebarátkoztunk. Istvándiban még regöttünk 1912–14-ben”.

A marcali Szabó János (1904) az alábbiakat mondta:

„Hétéves koromba már regütem. Négyen-öten vótunk és méntünk házról-házra. Vót tejesfazék, rajta fábú fődő, ki vót téve dugasszal. Fésü-muzsika isz vót. Este regöttünk.”

A tikosi Magyar Ferenc (1901) véleményéből valamivel többet tudunk meg az időpontra és öltözetre vonatkozóan:

„Hitfány, rongyos nadrág, suba, permetes ruha, bundasapka kifordítva vót rajtuk. Egy hosszú bot a kezükbe, rá vót a lánc szögelve, azt zörgették-verték. A másíkná volt egy duda a hóna alatt. A sapkájukra szoktak tenni ollan rongydarabokat szallag formába. Hosszú szakáll, meg bajusz kenderbű. Az a nagy bajusz, szakáll, sapka lehuzva annyira elformálanította, hogy néhezen lehetett megismerni, hogy ki az. Este szokták csinálni Szilveszterkor újév előtt: Voltak ketten, négyen ahogy összeverődtek. 12–13 éves gyerekek voltak, de voltak 17–18 évesek is. Sok hejen mondták, hogy vigyázzanak ám a fődre, fő nő törjék, de azok annál jobban ütöttek, törték.”

A Zalaapátiból Szőcsénypusztára került Gécseg Józsefné (1918) a zalai regösök öltözékével kapcsolatban közölt figyelemre méltó adatokat:

„Jót kívántak a gazdának, disznót, meg ökröt... Ezt már idősebben játszották, mikor én vótam ojan 12–13 éves. Ezt már 22–23 évesek járták. Maskarába voltak öltözve, bekormozták még a pofájukat is. Annyira féltünk tőlük, hogy! engem is zsákba akartak bujtatni. Volt náluk bunkósbot és lánc vót rajta. Piros posztóból vót ijen orr csinálva.”

A legjobb berzencei hagyományismerő Sánta Vendelné (1896) is kitűnően emlékszik vissza a regös-hagyományra:

„Ezekné vót a fazékbó a »regő«, amivel bögzönek ma is a citurák között. Ez valamikor nem vót a citurások között. Arra mondták, hogy regő. Egy tejesfazékra ráhúztak egy disznóhólgat és bele egy nádat... Ezt csak most mondják köcsögdudának... Ezt csináták még 18 éves korban is. Láncosbot, kifordított sapka, bunda itt nem vót, az csak a csordapásztorokná vót.”

A szenyéri származású, Somogyzsitfán élő Tislér Antalné (1898) is értékes adatokra emlékszik vissza:

„Farsangkor szoktak regőni. Sëmmi más nem vót náluk, mint egy nagy hosszú bot, az ki vót szallangozva, alatta meg egy lándz volt; akkor a csörgő is vód rajtuk, lend vót ajsis a lándzná. Ollan pëdarabbu vód rátéve az a kis csëngők, ekkora kis bádogbu ë, oszt valami vód benne, majdnem ollan, mint a kisgyerek csëngők, csörgők. Elsőbe egy nagy vót, arra osztán vót ollan kicsikék rátéve, körbe-körbe vót rajta, ollan gömbölűek; valami vód beletéve abba, osztán az csörgött. Aztat igen verték ritmusra.”

Ritka adatot közölt a tapsonyi Szőke Ferenc (1905), ami az egykori hajnali regöléssel kapcsolatos:

„Szilveszterkor és újév hajnalán kezdtük a regölést, ami

hajnali 3–4 óráig tartott, kora etetésig. Az állatok megéteése után újra elmëntünk köszönteni, de akkor má újévi köszöntőt mondtunk, ami más vót, mint a regölés. A regölést az ablak alatt szoktak éneküni, és mikor oda értünk a szöveggel, hogy Bend van a szobában Egy Bözsi nevü nagylány, – akko az égyik legény – rendszerint a lány udvarlója – lött egyet-kettőt a pisztollal. Ekkor bent a házban a lán meggyújtotta a lámpát, és égy rozmaringszálat adott ki az ablakon annyi szallaggal feldiszítve ahány lövést hallott kívülről. A regölés után behívtak minket és megkínáltak kocsonyával dióskaláccsal szilveszteri pogácsával, pálinkával, vagy borral. Láncosbot vót nálunk, de mást már nem használtunk mi. Négyföldespusztán cselédemberektül, legényektül tanultam a regölést, Gadány mellett. 12–13 éves korban már szoktunk regüni... A bétlehemezésnél volt egy katona, két angyal, három dadó-pásztor. A katona levente-sapkában volt, és volt egy fakardja is. Vittük a bétlehemet és bábukat táncultattunk. Jártunk Szőcsénybe, Bizére, Marcaliba, Gadányba. Ezt legénykorba is csináták”.

A Nemesvidről Tapsonyba került Laskai Miklós (1920) Makai bácsitól tanult regölésről így nyilatkozott:

„Mikor vége volt a regölésnek, persze várunk kellett meg a gazda kihozta a pénzt, aztán megköszöntük, rákeztük, hogy Adjon az Urísten Ennek a gazdának Két véka lencsét, Réggelre szeréncsét. Ha nem adtak valamit, akkor rákezdtek, hogy Adjon az Urísten Ennek a gazdának Két véka borsót, Réggelre koporsót. Aztán futóra, elszaladtunk”.

A szenyéri Gaál Istvánné (1913) szerint:

„Vidékü jártak. Marcalibú járt itt égy Káro nevő cigán, talán 2–3 éve isz vót itten, vót nála ollan duda, osztán a fiával járt. A régieknél csörgősbot isz vót. Én ugy megijedtem este, mikor gyüttek be, ekeztek dörömbönyi... Csak illen szegényes cigányos ruhában vótak. Karácson előtti napokban vótak, ugy Luca-nap után vót és karácson este fejeződött be... A láncosboton még csöngő vót”.

Érdemes meghallgatni a bizei Károly József (1909) véleményét is:

„35–38 között még regöttünk. Ez régi szokás a faluba. Së református, së magyar némigen vót a faluba, csak katolikusok voltak ezek a (svábok) németek. Hatán-heten regöttünk 18–20–22 éves korban. Fiatalembérek nem méntek, csak legények, a 10–12 évesek csak újévet köszöntöttek. A regölőkné fegyver volt, és a Haj, reg rajta –, akkor mindig egyet löttünk. Emlékszek rá, ojan tömëspisztol, meg puska, osztán akkorát szótt, csak úgy hangzott kint az udvaron. Rëndesen voltak öltözve, nem vót kifordított kucsujuk, ez csak a bétlehemesekné vót. Bot së vót, csak puska, vagy pisztolj. Hegedü az volt... Mikor legutollán vótunk, még énnálam isz vót hegedü. Mikor ekeztük, akkor ézek ugy muzsikáltak, hogy mi dudátunk. Legtöbbször hegedü volt, esetleg klarinét. Vendel szokott játszani... A faluvégin ekeztük, oszt a lányosházhoz méntünk, azokat szoktuk lesorónyi. Szilveszterkor este ekeztük 9 óra felé és majdnem réggelig mént. Amikor a hálaadás elmúlt – ojan katolikus litánia volt – akkor gyérünk neki, és egész majdnem hajnalig. Legutollán, tudom, világos réggé hagytuk abba... Mikor Gyulatlant qyulladon, Aludatlan aludjék –, akkor meggyújtották a lámpát, ha aludtak, akkor is fölöltöztek. A lányosháznál hozzákészültek ám. Meg vód teridve, kocsonya, hús, minden. Mikor bementünk – előbb az udvarra –, akkor ekeztük ezt a regölést az ablak alatt... Mikor a regölést elmondtuk, és boldog újévet kívántunk, akkor már nyidva vót az ajtó, behíttak bennünket. Akkor mingyá a pálinkásüveg, üjjetek lë, égyetek. Kocsonyát szoktak föláltalni, kövesztett sunkát, meg süteményt. Pénzt nem fogadtunk e”.

A regölés közbeni lövöldözésről a hosszúvízi Senoha István (1891) és Wimmer Viktor (1907) is bőven tájékoztatott bennünket, s véleményük megegyezik a bizeiekével. Hosszú elbeszélésüket most nem idézzük, de későbbi fejtegetéseinknél még kitérünk néhány érdekes megjegyzésükre.

A marcali Galambos Pál (1905) így emlékezik vissza:

„Itt legjobban Marcaliban regötünk 12–13 éves korunkban négyen, öten. Vót nálunk láncosbot. Szoktak rátenni tésztát (perecet), és vót rajta csengő, csörgő is volt rajta és ezt ütöttük a talajhoz. A csörgő meg a csengő lönd vót a láncnál, és ahogy ütöttük a talajhoz, úgy zuhogott. Amikor főtörtük vele a földet, nem haragudtak érte az asszonyok, és főszedték és bevitték a spájzba. A boton kívül vót nálunk tarisznya és duda, ijen disznóhójjagból volt csinálva. Meg vót még hegedű is, vót aki tudta huzni a regölő dalmát. A regölést az ablak alatt kezdtük, és beszóltunk, hogy szabad-e regönyi. Mikor a karácsony eműtt, akkor vót ez a regölés, – újév után vót ez mégis. És méhet utána két hétig is a farsangba is. Este 7–8 óra után méntünk regüni. A ruhákat kifordítottuk, hogy a bundája vót kívül, meg a sapkát is. A régebbiekné vót ojan szakáll is, valamijen sertés izé volt, ojan jó puha vót, de lehet, hogy kenderből lehetett. A nadrág ijen vastag vatelionos volt, alul megködve... Az idősebbek azt mondták róla, hogy a családban legyen szerencse. 1940-ben még csinátuk ezt a regülést”.

A sok adatközlői vélemény közül nem idézünk itt többet, néhányat majd a példatári szövegek után tüntetünk fel.

A fent említett adatokból kiderült, hogy a múlt századi regések szokásaihoz híven a somogyi regösök századunkban is leginkább az esti órákban járták a falusi házakat, különösen a lányosházakat. Figyelemre méltó azonban Szőke Ferenc és még néhány öreg regösünk véleménye, akiktől megtudjuk, hogy néhol az éjjel utáni órákban mondták el regöseink köszöntőjüket. Erre a hajnali regölésre utal Sebestyén Gyula kutatása is legrégebbi szövegeink alapján. Ezzel kapcsolatos érdekes megfigyelésünk volt Szentán Takács János (1904) házában, ahová volt tanítványom – Pápa János tanár – összehívott néhány olyan fiatalot, akiket ő – mint egykori regös – tanított, s így három regös-nemzedék volt együtt, akik közösen elénekelték a regöséneket. A negyedik nemzedéket a csurgói ált. iskolában ma is tanítja a regölésre Pápa János – közöttük a kislányokat is, és így alakult egy közös fiú-leány regös csapat. Regös-szövegük így kezdődik:

„Hajnalodik már a nap, Kéjenek fél az urak, Hadd köszöntsük őket Szent István nevébe”.

A szöveg tehát a hajnali felkeltéssel kapcsolatos. Nyomban hozzá kell azonban tennem, hogy ez az énekrész, illetve köszöntő formula, nem az eredeti regös szöveg, hanem – mint későbbi fejtegetésünknel bővebben tárgyalni fogjuk – a régi Szent István-énekből került a regöléshez. A szentai regölés azért is maradhatott fenn máig, mert az 1930-as években a helyi Gyöngyösbokréta is műsorára tűzte. Ennek Takács János is tagja volt. A szentai fiatalság a kor-

osztálynak megfelelően járt regölni: külön bandában a 12–14 évesek és külön a 18–20 éves legények, akik főleg a lányosházakat látogatták szívesen és regölték össze az egymásnak való párokat. Somogyban ritka az a jelenség is, amiről Takács János beszélt hosszas társalgásunk közepette, nevezetesen arról, hogy ők nyolcan regöltek, és a vezérregösnek nevezett fiúnál volt csak csörgősbót, míg hét társánál höpögő (duda) volt. A későbbiekénél már eltolódott ez az arány egészen a fordítottjáig. A mai úttörő-regösök már kb. fele-fele arányban használják a láncosbotot és köcsögdudát. Ezek közül ma már egyik sem díszes, mint volt Takácsék korában, amikor is a bot végig volt tekerve széles, színes selyemszalaggal és bojttal. Az alkalom sem olyan mint régen volt: a mai kis csoport (10–15 fő) szereplése valamelyik ünnepi alkalomhoz, felkéréshez kötött, Takácsék pedig karácsonyt megelőzően regöltek, majd kihagyták a karácsonyt, az azt követő hetet, és utána kezdték a farsangban a köszöntést. A ruházat régóta nem volt jellegzetes Szentán: már Takácsék sem öltöztek különösebben. A gyerekek almát, aszaltgyümölcsöt kaptak ajándékba míg a legények köszöntőjét itallal honorálták meg.

Adatainkból kiderül, hogy századunk regösei a legkülönbözőbb alkalommal jártak köszönteni. A Dráva menti falvakban, Berzencén, Somogyudvarhelyen is az egész ádventben regöltek, míg a marcali járás egy részében inkább farsangban jártak köszönteni, bár nem minden esetben a közismert regösénekekkel, hanem – mint később látni fogjuk – a farsangi köszöntőkkel, amelynek strófái között ott találjuk a regös-motívumokat is. A marcali járás egyes falvaiban azonban újévet is köszöntöttek regösénekekkel, illetve búcsúztatták az óvet az újévtől. Így nem csoda, ha regös-szövegeink sok motívuma szó szerint megtalálható a téli-tavaszi szokások anyagában, pl. a gamási kotyolásban – ahol az összeregölés és bőségarázlás jól érzékelteti az eredeti regös-szöveg Luca-napi felhasználását –, vagy pl. a pogányszentpéteri balázsolás szövegeiben megtalálható a gazdának való jókívánság ugyanúgy, mint a szintén a szentpéteri farsangköszöntőben, vagy a babócsai köszöntőben (amit ugyan közlője regölésnek mond, ugyanúgy, mint a marcali Orsós Károly, akit a szenyéri Gaálné említése nyomán kerestem meg). Mindkét adatközlő cigány, akik minden téli, tavaszi ünnepet kihasználnak arra, hogy eljárjanak köszönteni (a gyűjtők szerencséjére!). Itt említem meg, hogy érdemes a cigányság körében kutatásokat végezni, hiszen a magyar falusi közegben vagy a közelben élő bejások tovább őrzik azt az anyagot, amelyet már a magyarság elhagyott, vagy szegye. Visszatérve a fentebb említett jelenségre, az látszik bizonyosnak, hogy Sebestyén Gyula jól érzékeltette a különböző naptárrendezéssel járó szokáseltolódást, de nem pontosan magyarázta. Ezek mellett mégis felvetődik a kérdés, hogy a regölés, egyáltalán karácsonyhoz, illetve újévhez kötődik-e? Annyi bizonyos, hogy regös-szövegeink nem mindegyike hozható kapcsolatba az-

zal, amit Sebestyén Gyula és Kallós Zsigmond⁵ állapított meg az ősi regélés időpontjával kapcsolatban, hiszen példáink is igazolják, hogy nagy részüket bármelyik téli-tavaszi nagy ünnephez alkalmazták köszöntő, házaló csoportjaink. Azt is hozzá kell azonban tennem, hogy a kimondott házaló-kéregető jelleg nem jellemző minden regős helyre és csoportra, hiszen igen komoly szándékú köszöntőként mondták mind a hosszúvízi, bizei, és más községek regősei. Ez viszont azt bizonyítja (az alamizsnát váró kéregetőkkel szemben), hogy a regélés még századunkban is igyekezett betölteni régi funkcióját, eredeti szerepét, ha megkopva, elszíntelenedve is tovább élte az ősi emlékeket a varázslási rítusok és az összeregölések immár gyakran tréfás változatait. Az ilyen értelmű funkcióváltás (egyben a romlás okozója is) akkor kezdődött, mikor a régi szövegeket már nem értették, s a szokás tartalma, értelme elhomályosult a nép körében. E folyamathoz az is hozzájárult, hogy a szokás cselekményes (alakoskodó) részei kiestek az eredeti tevékenységből, ill. nem értették a késői regősök az egyes elemeket. Amit nem értettek, azt elhagyták, vagy mással helyettesítették, ami egyéb köszöntő alkalmukhoz megfelelt. A bomlási folyamat olyan irányt figyelhetjük meg leginkább a somogyi énekeink körében, hogy a tulajdonképpeni regős-szövegekkel már nem nagyon törődtek (különösen cigány adatköziőink) és ezeket a regős-roncsokat, vagy egy-egy teljes motívumot építették be téli-tavaszi köszöntőjükbe: a kántálókba, vízkereszti köszöntőbe, farsangolásba, balázsolásba, lucázásba stb.

A különböző ünnepkörök műfaji-szerkezeti, elemző-összehasonlító irodalmából túl sokat nem fogunk idézni, inkább azokat használjuk fel, amelyek szűkebb témánk kapcsán jól felhasználhatók.⁶

A XVI. sz. óta ismert regelő hétfő⁷ idejének meghatározásával, más népek és népcsoportok szokásanyagának kapcsolatával többen foglalkoztak már és megállapították, hogy a középkori karácsonyt követő regelő időszak a vidám farsang ideje, ahol – Helta i Gáspár szerint – „... a soc duska italnac, a soc regelésnec ninchen semmi vége...”⁸

Az óévtől való búcsúzás és az újévet köszöntő vizgalmak természetesen nem magyar specialitások, hiszen az ókori népek nagy ünnepségsorozatai is erről tanúskodnak, ahol a különböző énekek, köszöntők, táncok mellett főszerepet kaptak a maszkázók-alakoskodók. Hasonló alkalmakról beszélhetünk a középkori szláv népekkel kapcsolatban. Természetes, hogy a nagy európai hatások alól a magyarság sem vonhatta ki magát – közöttük a regelők sem, és így színesedett, bővült olyan elemekkel, amelyek más népek kül-

túrájában is fellelhetők. Gondolunk itt elsősorban az alakoskodók bizonyos elemeire, egyes szövegekre, amelyek a magyar sajátosságoknak megfelelően formálódtak és célszerűen alkalmazkodtak. A hatás persze fordítva is megtörtént, s így több magyar elem mutatható ki a szomszéd népek szokásaiban, költészetében egyaránt.

E téma során feltétlen említést kell tenni Dömötör Teikla⁹ sokoldalú vizsgálódásairól és Szendrei Janka¹⁰ legújabb kutatásairól, párhuzamkéréséről. A „regelő hétfő – Geschwornen Montag”-téma nem teljesen meggyőző, különösen a genetikai kapcsolatokat illetően. Az általánosan ható európai (különböző népek) hatások és jegyek nemzeti karaktert öltenek s olyanná formálódnak, mintha az adott nép sajátos produktumai lennének. Erre a kölcsönös hatásra több példa van mind a folklór, mind más területen. Meggyőzően állapította meg Dömötör Teikla, hogy a regelő hétfő és a karácsony a farsangi központúságánál fogva magához vonzotta mindkét ünnepkör szokásanyagát, több motívumát és sorát. Ez a megállapítás is igazolja a már említett somogyi megfigyeléseinket arról, amit a regélés téli-tavaszi szétszóródásával kapcsolatban mondtunk.

Kitérünk most Szendrei Janka tanulmányának a „Szent István szolgái – Stephansknechte” párhuzamaira. A szerző elmondja, hogy a Stephansknechte-köszöntés is a december 26-ra eső Szent István protomartyr névnapjával kapcsolatos, mint ahogy a magyar regélés is gyakran kapcsolódik e naphoz, és szövegeink – különösen a somogyi szövegek nagy része – valóban Szent Istvánról szólnak. Szendrei megállapításának hihetünk azokkal a szövegrészekkel kapcsolatban, ahol valóban kimutatható a német eredetű Szent István-ének szövegének átcsapódása, amely ki-szorította az eredeti regősének valamelyik motívumát: szarvasének, István királyról szóló strófák stb. A szerző határozott magyarázatot próbál adni az általa is több ponton ellentmondásosnak mutakozó problémákra. Külön ki kell térni azokra a feltételezéseire, amelyek a mi tapasztalatainkkal is vonatkozásba hozhatók. Kétségtelen, hogy István mártírnak a középkorban intenzív kultusza volt Európa-szerte. Valószínűleg I. István magyar király is a mártír szent-ről kapta nevét, amit az is valószínűsít, hogy István neveltetési helyén Esztergomban már volt kápolna a mártír tiszteletére.¹¹ A két név könnyen azonosulhatott a regések gondolatában, amit a fentiekén kívül magyaráz az is, hogy a köszöntő regések karácsonyi-újévi szokásaihoz dátumban is közel volt az Istvánnap. Bizonyos, hogy a nép üldözött regese a szent királyról csak 1083 után énekelhetett. A Stephans-

5. KALLÓS ZS., Regősdalaink rejtélye. Szombathely 1935–37, 218.

6. DÖMÖTÖR T., Naptári ünnepek – népi színjátás. Bp. 1964. – DÖMÖTÖR T., A népszokások költészete. Bp. 1974. – BERZE NAGY J., Etn 37 (1927) 65–80. – KERÉNYI K., Etn 41 (1930) 145–152.

7. DÖMÖTÖR T., Etn 69 (1958) 313–321. – PAIS D., A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből. Bp. 1975, 29–30.

8. SEBESTYÉN 1902/b, 89.

9. DÖMÖTÖR i. m. 161, 174–194.

10. SZENDREI J., Etn 85 (1974) 315–326.

11. TARNOCZI J., Szent István életműve és lelkivilága. Bp. 1971, 19–20.

knechte regösénekbe kerülésének kérdése természetesen még nem lehet lezárta több adat hiányában, de már az is sokat mondó, amit legújabbán talált Szendrei Janka a közeli Burgenlandban a Szent István szolgálival kapcsolatban. Ezekből az adatokból arra lehet következtetni, hogy a Szent István kultuszából kinövő énekforma a magyar kereszténység korai szakaszában már jól ismert volt.

Az István protomártír-kérdéssel kapcsolatban felvetődő ló, illetve lovonjáráshoz – nem kis meglepetésünkre – Szentán előkerült adat újabb bizonyítékot jelent. A Takács-féle felvétel tanúsága szerint a Szent István (István-napi) köszöntését lovonjárással végezték a régiek:

„Emlékszek. Láttam is, apám csinyáta, még kisgyerek voltam. Osztán jártak így Istvánt köszönteni, osztán lóháton mentek be... má embörök vótak... Máté bácsi volt – Beleginek hitták így mellék nevén – osztán azokhol szoktak legtöbbet emönni... Betakarták a lovat fejér lepedővel. Ketten vezették, egy meg fölüt a ló hátán. Így köszöntötték az Istvánt: „Jó réggét agyonisten! Ejöttünk mi jó réggét, jó réggét István köszöntésére, István légy egészségbe, Tartson meg az Uristen. Hogy megérted napodat. Számos veréb számodra. Csutora bor ablakba, lgyunk égyget belöle, Vájjék egészségünkre. Ezéknek Szent István örülhetsz, Szömünkből könnyeket törülhetsz, Minthogy neved friss napjára, Régen kívánt órájára jutottál. Hogyha pedig éltödet, Isten kéri lélkédet, Vigyenek az egékbe. A szentek seregébe, Hol az Urat láthassuk, Szent, szent, hogy azt mondhassuk, Eljöttünk mi jó réggét, jó réggét István köszöntésére, István légy egészségbe, Tartson meg az Uristen, Számos veréb számodra, Csutora bor ablakba, lgyunk égyget belöle. Vájjék egészségünkre. Dicsértessék a Jézus Krisztus”. – Ezt a ló-ló mondta, meg a másik kettő is... Rögge köszöntöttek. A regölést itt nem mondták, mert azt karácsony előtt mondták. A ló fejébe a kantárba téve valami cicomázva, vagy muskátli-féle... A regölés meg a hajnali órákba történt még sötétbe, Hajnalodik már a nap, Kéjenek fél az urak, Dicsérjük Istvánt, lgy köszöntsük őt Szent István nevében, s akkor kezdtük a regölést, hogy Nem vagyunk mi rablók, Szent István küldötte... Régi szokás vót lóháton Istvánt köszönteni; azt nem tudom, hogy máshol volt-é szokásba? Még gyerek vótam, kisgyerök, emlékszek 910–11-ben még volt ez a szokás, még apám is fiatalbör volt... Aki főnd vót a lóháton, annak vót valami a fejébe, illen cifraféle sisakot csinyátak bele; már minthogy István, úgy mentek be... Már főnyöttek is csinyáták, 28–30 évesek... Az udvarra minden esetben beméntek, ha lehet a gangra, a szobába is. Nem haragudtak érte. A köszöntőt énekelve mondták”.

Ez a magában álló ritka adat bizonyosan középkori hagyományokat őriz, amikor a Szent István szolgál lovon jártak (tudvalevő, hogy a mártír szent a lovak, ill. lovasok patrónusa volt). A Takács-féle szöveg nagy része István-napi köszöntő ugyan, de ha gondosan figyeljük a sorokat és főleg összevetjük a szentái (és más) regösének Szent István-énekével,

bizonyossá válik mindaz, amit fejtegettünk a regös-ének-szentistván-énekkel kapcsolatban.

A fenti gondolatokhoz önként kapcsolódik az ugyancsak Somogyban is előkerült Szent Gergely-köszöntő, miszerint – hasonlatosan a Szent István szolgálhoz – Szent Gergely vitézei is lovon jártak, és ha nem is gyertyára, de maguk és mesterük számára gyűjtöttek ajándékokat. Igaz, ez utóbbi szokás a későbbi századok folyamán vált általános hagyománnyá, de két lényeges vonást, azonos tartalmú mozzanatot mindkettő tartalmaz: a lovonjárást és a nemes célra való kéregetést. A legrégebbi, de az újabb köszöntők is, arról tanúskodnak, hogy azok velejárója volt mindenütt a keresztényi szándékból eredő gyűjtés, ajándékozás akár templomi, akár iskolai, vagy más nemes célra. Mindezek mellett felvetődik a különböző vallási társulatok, céhek – szinte kötelező – vallásos tevékenysége. Az idézhető konkrét adatok közül megemlítjük a Magyar Népzene Tára II. szövegét:¹²

„A Szent Gergely lovagjai vagyunk...”, továbbá: „Szent Gergely vitézze. Ezt olyan vitézekről mondgyák, kik erőtlének. Szent Gergely napján régen te a' kisdede katonásdit játszottak és a' várost körül járták vagy lovon, vagy némelyk gyalog. Villogtatták kardgyokat, de senkit nem vágtek...”

Ahogy Szent István szolgálai kegytárgyi gyertyát vagy arravalót gyűjtöttek, a Gergely-vitézek papírt, vagy arra valót szedtek egyéb ajándékok mellett. A rokonság feltűnő, bár egyelőre nincs több adatunk a somogyi Gergely-köszöntő mellékelt szövegét illetően, de ez is egyik legrégebbi ilyen tartalmú szöveg (1620 körül), amely a csurgói gimn. régi könyvtárának porosodó lapjai közül került elő (egyik graduálé lapja között találtuk). Sajnos, a szokásra utaló egyéb adatra egyelőre nem leltem rá.

Több adatközlőnk szerint, István-napkor kezdődtek a nagy köszöntő-sorozatok, és legtöbb regösdalunk is Szent István-énekkel kezdődik (Senta, Tapsony, Nemesvid, Berzence stb.) A marcali (sármelléki) szöveg pedig egyenesen Krisztus követéről beszél: „Nem vagyunk mi rablók, Krisztus Urunk küldött Minket erre földre”.

E bonyolult kérdés történeti rétegeződést érintő problémájával – megfelelő anyag hiányában – nem áll módunkban tovább foglalkozni. Az azonban már az eddigiekből is megállapítható, hogy a regösének ősi rétege keveredett a keresztény énektípussal. A legrégebbi elemek közé tartozik a kolindákkal rokon szarvas-ének motívuma,^{12/b} a termékenység- és bőségvarázslás, a párosítás, stb. Gyűjtésünkben is több olyan változat szerepel, amely a szarvas-énekkel kezdődik (Bize, Hosszúvíz, Tapsony stb.). Tájunkon az alábbi két főtípus vált honossá: a Szent István-énekkel kezdődő és a szarvas-énekkel kezdődő forma. Mindkettőnek közös tulajdonsága, hogy bőséggel esik

12. MNT II. Vp. 1953, 137–139.

12/b. Дчанков, П., Български фолклор. София 1972, 294–306. — Живков Т., ИЕТИМ 15 (1974) 55–85.

— Стоинь В., Народни песни. София 1928, 1–160.

— Стоинь В., Народни песни оть ердна Северна България. София 1931, 155–163.

szó a termésvarázslásról, továbbá az összeregölésről. E jellemzők még a legkopottabb formákból sem hiányoznak, sőt gyakran csak ezt tartalmazzák.

A fentieket összegezve, azt tapasztaljuk, hogy a szarvas-ének – román, szláv-bolgár megfelelői mellett – sok párhuzam tanúskodik arról, hogy finnugor rokonainknál is megvolt ez a téma. Már Reguly Antal is talált több hasonló szöveget, valamint Munkácsy Bernát, Szomjas-Schiffert György, Kannisto Arturi munkássága is erről tanúskodik. Az összevetések után bátran mondhatjuk, hogy regösénekeink legrégebbi szöveg- és zenemotívumai finnugor örökségként éltek tovább regeseink gyakorlatában és emlékezetében. E tekintetben tehát nem szláv, román, vagy más átvételről van szó esetünkben, hiszen vogul és más rokon népek sámánénekei között, így a lapp juoigos-énekek, valamint a finn sáratók között több dallam- és szövegfrázis került elő.

Az alkalom, időpont kérdéseinek tárgyalása után említést teszünk a regösök létszámáról, hangszereiről, eszközeiről és viseletükről. Századunkban a somogyi regösök létszáma 2–7 között változott általában, bár ez a szám néha lehetett több is és kevesebb is, olyannyira, hogy a legutóbbi időben már csak egyedül jár néhány cigány köszönteni-regölni Marcali és Babócsa környékén. Azonban arra is volt példa a századelőn, hogy nagy létszámú legénycsapat járta a falvakat, illetve a lányosházakat. Ez különösen ott fordult elő, ahol még az összeregölést komolyabban vették akkoriban, s a szokás élő erejének még komolyabb hangszúlya volt.

A kisebb falvakban a legények tizenötön, húszan is összeverbúváldottak, pl. Bizén, Szentán, Hosszúvízen. Egyes helyeken (Szentán, Hosszúvízen, Kelevízen) a regölést megelőzőt bizonyos szervezkedés, ami abból állt, hogy a regölést megelőző napokban – helyenként a regös-vezér, bandavezér irányításával – megbeszélést tartottak, hogy melyik házhoz, főleg lányosházhoz, mennek köszönteni, továbbá ki milyen eszközt hoz magával (duda, bot) stb. A megbeszélés tárgyát képezte, hogy ki honnan szerez hangszert, vagy a lövéshez szükséges pisztolyt. Ennek néha olyan nagy jelentőséget is tulajdonítottak, hogy pl. a hosszúvízi Senoha István, mint kiszolgált katona, volt a „felelőse” a pisztoly beszerzésének és kezelésének. Egyébként ritka eset, hogy a katonaviselt legények részt vettek a regösök munkájában, ezt is csak addig tették, míg meg nem nőültek. A regölésnek, mint élő szokásnak ilyen jellegű és tartalmú komolysága a harmincas évek után már nem tapasztalható. Előtte még volt társadalmi hatóereje, mondhatjuk, rangja, s a vele szembeni elvárásnak eleget is tudott tenni (az adott körülményeknek megfelelő szinten). Ettől az időtől kezdve mindinkább csökkent e szokás jelentősége, s lekopott róla mindaz, ami még valamelyest

emlékeztetett a régi hagyomány értékeire, a szövegek értelmezésére, s egyáltalán a funkció jelentőségére és tartalmára. Ez a hagyomány-szegényedés természetesen általános jelenségnek mondható, amelynek csak egyik oka a gazdasági élet változása. Ez mintha mégsem okozott volna olyan hátrányos jelenségeket, mint amilyenről Pomogyi József értesített (ti. a nagy- és kisgeresdi regöléssel kapcsolatban), hogy a regeseknek alig jutott egy lyukas tejesköcsög, és gyakran rossz, eldobott vasfazékból kellett a szötyköt megcsinálniuk. Ugyancsak ő értesít arról is, hogy a geresdi legények a karácsony esti regöléshez 7–12 létszámban gyülekeztek.

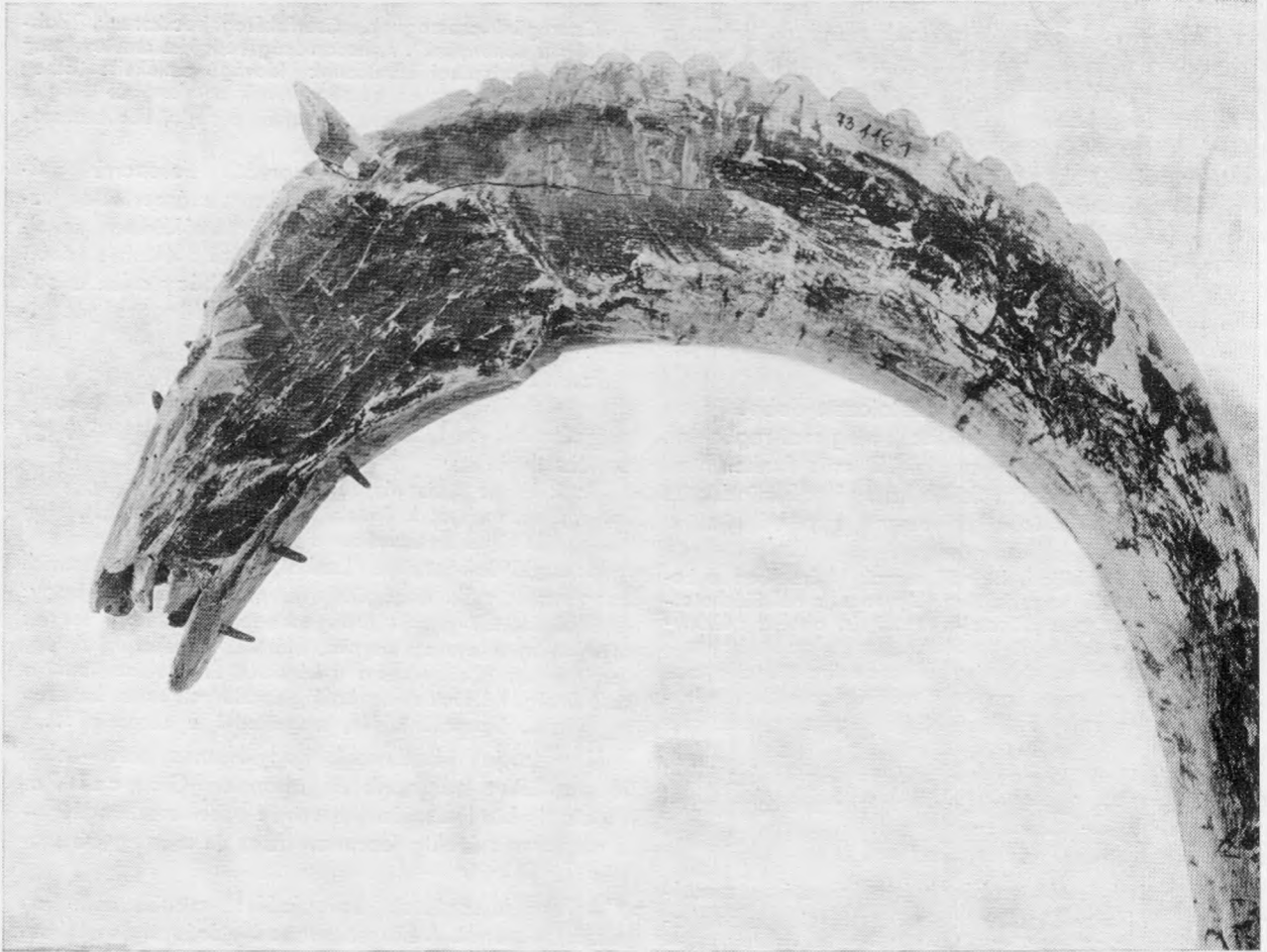
A somogyi regösesszövegek közül a regösbot több ilyen alkalmazásban volt a II. világháborúig, míg a köcsögduda a mai napig funkcionál, bár csak az említett farsangi regölésnél, úttörő csoportok szereplésénél, s a tájunkon népszerű citerazenekaroknál. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy az egykori dobra emlékeztető duda a régi instrumentumok közül a legtipikusabb ritmushangszer. Ennek a regölésben betöltött szerepét, idejét még nem vizsgálta kellő alaposággal a zenefolklór, pedig megérné mind népzenei, mind hitvilági szempontból. Somogyudvarhelyen és Berzencén a dudát ma is „regőnek”, vagy „regölőnek” mondják az öregek, mint ahogyan azt eleiktől is hallották. Ennek értelmezése során érdemes idézni Kiss Géza és Sárosi Bálint tanulmányait,¹³ ahol a „regő” vagy „regi” magát a regösöt is jelenti.

Mint már említettük, a regölés kéregető jellege mindinkább előtérbe került, ami már igen régen megkezdődött, s századunk folyamán csak fokozódott. Nem csoda, ha a ma élő regösök nem sokat tudnak a dob, a fazék, szita szerepéről, az alakoskodókról és azok öltözékéről. Szerencsénkre azonban, népünk hagyományörző rétege, egy-egy jó előadó megőrzött néhány értékes momentumot számunkra. Ide sorolhatjuk többek között a szenyériedeket, akik nemcsak táncokkal, dalokkal, balladáikkal, játékaikkal tették magukat híressé, de a lakodalmak máig használt híres eszközével, a „kuszorival” is. A csörgösbot-sámánbot kérdéséhez csatlakozva teszek említést erről a tárgyról, illetve elnevezéséről, amelyekre magam is csak a közelmúltban figyeltem föl.

Különös, hogy a kuszori magát a lófejes tárgyat is jelenti, de azt a lakodalmat megelőző vendéghívó személyt is, aki a tárgyat a vállán hordja hívogatása alatt. A kuszorit ezen a tájon „pozovicsnak” „pozovicsnak” is nevezik, amit a környék horvát lakóseitől vettek át (mindkét szó pontosan fedi a hívogató, vendéghívó tartalmát). Legjellemzőbb nevei azonban a tárgy-kuszorinak a „vinnyancs” és a „lófej”, mindkettő igen aktuális és célszerű elnevezés. A kuszori elég nagy terjedelmű a vállonhordás biztonsága miatt, amely a fejtől erősen

13. KISS G., Ormánság. Bp. 1937, 187. – SÁROSI B., Magyar népi hangszerek. Ének-zene szakköri füzetek. Bp.

é.n. 27. – SÁROSI B., Népi hangszereink, Néptáncpedagógusok kiskönyvtára Bp. é.n. 35–37.

12. A lakodalmos kuszori. – Hochzeitsstab „Kuszori” genannt.

hajló nyakban folytatódik és elkeskenyedik. A lakodalom alkalmával színes szalagokkal díszítik, de fő szerepét akkor tölti be, amikor a pozovics a lakodalmat megelőző időben a vendégeket hívogatja. A Zalából Csurgóra került Tarabó György is ismerte a kuszorit, aki elmondta, hogy a hívogató kuszorit a gyerekek csúfolták-bosszantották az utcán, aki őket ijesztgette, elkergette különböző tréfás szavak kíséretében.

Lehetetlen fel nem ismerni a tárgy-kuszorinak a sámánbothoz és egyes regösbot típusokhoz való hasonlatosságát. E formai hasonlóságon felül azonban sokkal jelentősebb az, amit e tárgy szellemi tartalmáról elmondhatunk. A szenyéri öregek nem tudtak konkrét adatot mondani a szó (a kifejezés) értelméről, csak azt tudják, hogy ősidőktől szerepel a lakodalmak keretében. Feltűnő, hogy a férfi-kuszori mindig együtt szerepel a tárgy-kuszorival, egymás nélkül semmi értelmük nincs, szükségszerűen összetartoznak, mint ahogy a sámán a botjával, lovával azonosult. Nem akarjuk ezt a vinnyancsot totemállatnak, vagy a sá-

mánló leszármazottjának minősíteni, talán még a regösbot édestestvérének sem mondjuk (bár ezekkel sem sokat túloznánk), de nem lehetett szó nélkül hagyni, mivel az a meglátásunk, hogy az ősi szellemkultusz körébe tartozó rituális tárgy kapcsolatairól van szó, melyben a kuszori-lófejnek kultikus, termékenység-varázsló (erotikus) szerepe van, de őrizhet a fenti kifejezés konkrét ősi emlékeket is, ha a szó etimológiai vonatkozásaira gondolunk. Minthogy a kuszori-pozsovics magyar-horvát azonossága etimológiailag fennáll és érzésünk szerint török eredetű szóval van dolgunk, a kutatást a szerb-horvát nyelv török jövevényszavainak irányában folytattuk. Így kaptam értesítést Sarosácz Györgytől, aki meg is találta „kusori-küsur” formában,¹⁴ amelynek egyik értelmezése aprópénz, visszajáró fillér, a másik alakja pedig „kusurati” (inf.) mely adósságot törleszteni, ügyet rendezni, megállapodást kötni – jelent. Ez utóbbi jelentés fogalomkörét nem is kell nagyon kiszélesíteni ahhoz, hogy a megállapodást, ügyintézés-

14. Abdulah Skalje, Turcizam u srpskohrvatskom jeziku. 428.

végző kuszorit követnek, hírnöknek mondjuk. Ebben a pillanatban már nemcsak a lakodalom vendég hívó követére kell gondolnunk, hanem a népvándorlás népeinek, s főleg honfoglalóink lovas hírnökeire és előkelőink követküldéseire. A követek, a hírvivők jelentős tényezői voltak eleink előkelőinek udvartartásának. Kézenfekvőnek látszó magyarázatunk nem mond ellent előbbi fejtegetésünknek, ahol a tárgykuszori-vinnyancs rítusbéli jelentőségét hangsúlyoztuk és a sámán-dob-ló-regösbot relációkról elmélgedtünk. Akár ezen mód, akár szófejtő magyarázatunk során vizsgáltuk is a kuszorit, mindenképpen egy ősi emlék fennmaradásáról beszélhetünk.

A regösesszövegek közül a feltételezett dobót és az azt helyettesítő szitát nem találtuk meg mai regöseink emlékei között ellenben megleltük más funkcióban, illetve más szokásokban. Szitát használnak mindenütt a kutyoláznál, ahol is a ház asszonya abból önti a kukoricát:

„Hijjad anyjuk, hijjad, hijjad” szavak kíséretében a kutyoló gyerekek elé, vagy fejükre. Ugyancsak nélkülözhetetlen eszköze a szita a „főcstej-ivásznak” is, ahol a néhánynapos borjas-tehén tejét kanalazó gyerekekre a háziasszony szitán át locsolja a vizet váratlanul, majd a gyerekek fölugorva a kaput, kerítést rázzák és az ajtót rugdoszák, hogy „ijjen szilaj csikója bikája legyen a ház urának”!

E cselekvésnél is egy termelékenysé-varázslással állunk szemben (természetesen más szerepben, mint a regös rítus-szövegeknél). A két téma lényegében mégis összetartozik.

A lakodalmi és téli szokások érintése után visszatérünk a regölés zajtkeltő eszközeihez, illetve a puska-lövéshez, amiről több énekesünk is megemlékezett. Nem tudjuk pontosan ennek a jelenségnek a regöléshez való csatlakozását, de bizonyos, hogy több száz éve használatos más szokások alkalmával (ünnepélyek, lakodalom stb.). Feltehető, hogy a lövésnek eredetileg az utcai vonulás alkalmával volt nagyobb jelentősége, amikor a regesek nagy dirrel-durral vonultak végig az utcákon, jelezvén – főleg a lányosházak számára – jelentős érkezésüket. Az udvaron történő regöléshez később társulhatott a lövöldözés (amikor az összeregölésről szól a szöveg). A már említett hegedűkíséret is későbbi társulás lehet, ami az utcai vonulásnál és az udvaron történő regölésnél volt divat Somogyban. Hasonló a helyzet a marcali járásban divatos fésű-muzsikával is.

A továbbiakban a regösök titokzatosságát (ördögösségét!) biztosító öltözetről ejtünk néhány szót. A szegerdői Nógrádi Anna (1898) és a szőcsénypusztai Gécsegné (1918) még látta a regesek papíralarcát, kucsmás-bundás, szalagos viseletét, amelyekről még több adatközlői vélemény is bőven szól. Ezek szinte pontosan egyeznek a Sebestyén-féle leírásokkal, továbbá azzal is, amiről ádándi gyűjtésünk szövege is szól.

„Csiszegünk-csoszogunk, Cserfakéreg bocskorunk, Zabnadrág a zöltönyünk”. A hasonlóság kedvéért említem meg egyéb folklórisztikai kutatásunk idevágó emlékeit: „Ez az én kedvesem, Ez az én édesem, Kinek bocskorából kilóg a kapcája, Reték a bocskora, Répahéjj a szijja, Bűrök a szakálla, Petrezsejem, bajca”

– mondotta a buzsáki Horváth Ferencné csúfolójában. E népdal sorai majdnem szószertint egyeznek a répcevidéki regösének záróstrófájának sorával,¹⁵ és több Sebestyén Gyula által is közölt regösének szövegrészeivel. Íme, néhány adat a sok közül, a regösök titokzatosságát, ördögösségét bizonyítandó.

Ez az „ördög” teljes pompájában jelenik meg a somogyi húshagyó keddi maszkázásokban. A polányi származású, de Bizén lakó Károly Józsefné (1925) így emlékszik vissza:

„Azok fekete harisnyát húztak a fejükre, Ojan nagy piros szarvat, rongyot kitömtek, vagy kukoricacsutkát. Meg nagy piros ruhábu nyelvet csináltak...”

Hasonló leírást ad Laskai Miklós a nemesvidi csonkacsütörtöki ördögözésről, ami abból áll, hogy:

„Fölöltözött 7 gyerek ördögnek: fekete nadrág, testhez álló kabát, fekete smicisapka, elöl két piros szarvval, egy vasvilla, egy hitvány kasza a kézben. Én szoktam lenni a vezérördög. Köztünk vót a halál, lepedő volt rajta, kezében egy kasza. Bementünk, Na, megetted-é a zsirossát?...”

Nem tartjuk véletlennek, hogy Nemesviden – ahol jó regölőket találtunk és ahonnan Gönnczi Ferenc is közli a miénkkel szinte azonos szövegét¹⁶ – a negyvenes évekig fennmaradt ez és más egyéb szokás is.

A fenti hasonlatok kereséséért szintén nem kell messzire menni. A berzencei medvejárásról és alakoskodókról Horváth György (1906) a következőket mondotta:

„Húshagyó kedden fölöltöztünk maszkába és a medvejárást csináltuk. Mire az utca közepére értünk, negyvenketen jöttünk össze. Aztán pediglen a pörsönyözés ment, a medve részére kértek pénzt. Aztán adták a fánkot, a rétest, több élelem gyűlt össze, meg a bor. Ami pénz adtak, megittuk. A medve körül volt tekervel zsupszalmával, a kezei, az összes teste egészen nyakig. Láncsal vezettek. Akik vezettek, azokná vót két tepszi, bellü tették a kabátjuk alá, és azon dobótak a medvének. A medve meg táncolt amerre mentek, az utcai sarokná is mént a medvetánc. Trombitáva, dobba mentek és danótak. Kovács Vince trombitát, meg dobót, aki kisbíró vót. A kecskés, akinek szarva volt, az volt Grabalics Mihály, nem is kecske volt, hanem kos. Mikor má vége lett a körmenetnek, ennek a mókának, akkor kihirdették, hogy ki lesz heréve a medvének a töke, – ezt a kisbíró dobóta ki. Milen lesz ez? És ténleg, a kapuba, mikor hazaérkeztem, akkor az égyik barátom megfogta az izét – mer a harisnyába vót két ellakrumpli – ami itt lógott a lábam között, és a tömeg meg oszt utánnam. Mikor osztán kétfelé vágta a harisnyámban, akkor a tömeg közé dobta, és akkora sikonyálás volt a tömegben. Az esküvőmön sē vótak anyian, mint mikor engem herétek. Ez volt 1936-ban”.

15. KOVÁCS S., Etn 3 (1892) 75–76.

16. GÖNCZI F., Somogyi gyermek. Csurgó 1937, 288.

13. A kuszori használat közben. — „Kuszori” bei Benutzung.

örömét, duhajkodását fejezi ki. Erről a legutóbbi idő-
kig fennmaradó szokásról Hosszú Lázárné (1906) így
emlékezik meg:

„Fölöltöztek szalmába, farka vót háttul. A zsuppszalma,
vagy sás végig volt tekerve a lábukon is, kezükön is. A
többi meg ményecskének volt öltözve. Akkor kordéba szok-
tak ünyi. Peracet szoktak kapnyi. Álarc, mindén volt papír-
bul. Akkor bauszt csinyátak kócbú, meg szakállt. Ojan izs
vót, akinek szarva izs vót. Egyik így öltözött, a másik úgy,
de mind álarcba vót. A szarvakat sásbu fonták ki, ojan csin-
nyátak, mint a szarvasagancs, meg a bikáé. Ugrátak-bug-
rátak, hermonikáztak nekik. Bál szokott utánna lénnyi...”

Hasonlóan ősi motívumnak látszik a libickoz-
mai húshagyó keddi „szalma-csikó”: egy zsákot ki-
tömték szalmával amelyet az egyik maszkos alakos-
kodó megnyergelt, s közben kiáltásokkal, gesztikulá-
ciókkal ijesztgette a körülállókat.

A kisbárapáti Tóth Imre (1902) a karádi medve-
járásról mondott jó adatokat, ahol a láncon vezetett
medvét így biztatták:

„Náj, náj, náj, Táncujjál, kapol egy kis szallonát”.

Ezeknek a tavaszi maszkás szokásoknak állandó ve-
lejárója volt a perecosztogatás. Mintha az erdélyi re-
gőváltozatokban szereplő sült (főtt) perccel hasonmását
látnánk a húshagyó keddi ajándékozásoknál, termé-
zetesen más alkalom keretében és más funkcióban.

Nem fejtegetjük ennek az ősi európai szokásnak
történelmi hátterét, s arra sincs módunk, hogy az
egyes népek hasonló szokásaira részletesen kitérjünk.
A fentiek közül az egyik az volt a szándékunk, hogy rámu-
tassunk azokra a hasonlóságokra, amelyekről adat-
közlőink szóltak, de regösénekeinkben csak igen
halvány utalások vannak. Úgy tűnik, a regösök
egykori alakoskodóinak párhuzamai más szokásban
keresendők, illetve lelhetők fel. A regösök titokzatos-
ságáról, rejtélyes voltáról sokat írt Sebestyén
Gyula, és hasonlóan jellemzi a szibériai sámánok-
at Diószegi Vilmos.¹⁷ Anélkül, hogy elfogad-
nók a túlzottan sámáncentrikus véleményeket, úgy
látjuk, hogy igen sok hasonlatosság van az
általunk festett kép és a fent említett két tudós le-
írásai között. A már idézett szép számú adatközlői vé-
lemény is bizonyítja, hogy századeleji regöseink ál-
arccal, színes szalagokkal, kenderbajusszal és szakál-
lal stb. igyekeztek magukat felismerhetetlenné, titok-
zatosná, ördögivé tenni. Ezért sem volt talán ha-
szontalan kitérni a somogyi egyéb szokások hasonló
elemeinek bemutatására, ahol a szalmaköntös, nyírfa-
kéreg-bocskor, kukoricaszár-bot, állatalakoskodó idé-
ződik elének.

Nem szaporítjuk a szót a hasonló és más mitikus
elemet tartalmazó szokások leírásával, csupán né-
hány mondattal említjük meg Berzence, Varjaskét
horvát–magyar lakosú községek leírt szokását,
amely hasonlít a szláv kolindák és román „tur-
kások” alakoskodóihoz. Vajon, nem szláv átvétel-é ez

a Somogyban mindenfelé elterjedt szokás? Bár a lát-
szat erre vall, itt mégsem adhatunk egyértelmű vá-
laszt.

Röviden kitérünk a betlehemes, regös viseletre. Több
adatközlőnk megjegyzése is azt bizonyítja, hogy a
betlehemezők majdnem azonosan öltöztek, mint a
regösök. Ugyanúgy, megvan náluk az arcot torzító-
öregítő kenderszakáll és bajusz, a csörgősbot, kifor-
dított sapka és bunda stb., csupán a duda hiányzik.
Igaz, míg a betlehemesek viselete – kisebb módosu-
lásokkal – ma is megfigyelhető, pl. a szokást ma is
éltető vörsi betlehemeseknél, addig a regölők ré-
gben elhagyott öltözetét csak elbeszélésekből, né-
hány szövegtöredékből ismerjük. Ezzel kapcsolatban
feltehető a kérdés, az öltözék, a bot, ruha, nem a bet-
lehemesektől került át a regesekhez? Ezt részleteseb-
ben azért nem indokoljuk, mert egyértelműen arra
az eredményre jutottunk, hogy a regöskészségek nagy
részét átvették a betlehemezők, akik viseletéről több
helyütt adunk leírást. A már említett kifordított bunda,
sapka, csörgősbot mellett figyelemre méltó, hogy a
szapkáról éppoly arcot rejtő szalagok lógtak le, mint a
regösök sapkájáról. A szereplők között legfőbb alak-
jai a somogyi betlehemezőknek az egyenruhás (tűz-
oltóruhás), katona, vagy a leventesapkában megje-
lenő és fakardot viselő katona, továbbá egy vagy két
angyal fehér ruhában, lepedőben, és a jellegzetes
öltözetű három dadó-pásztor. Ezek közül az egyik a
számunkra is többet mondó vén dadó, dadus, akinek
északi szláv megfelelőjéről (did, diduch) Sebestyén
Gyula bő leírást ad.¹⁸ De hogy a somogyi példánál
maradjunk, ugyancsak itt említjük meg a Dráva menti
falvak (Vízvár) „deda-járás” mókás alakoskodóit is. A
szerepkörök is hasonlatosak: a szláv did – akit he-
lyenként a szalma diduch szimbolizál – éppoly mókás
öregként képviseli az elmúló évet, mint ahogy a mi da-
dónk a karácsonyi drámákban, aki süket öreg módjára
viselkedik és állandóan fenyegeti pásztortársait
„csajgorás-botjával”. A két hasonló szerepkör egy-
mástól távoleső évszakfordulónál található ugyan,
de egykori összefüggései feltételezhetők és jól magyaráz-
hatók. Ennek a tavaszt köszöntő, és újévet üdvözlő
két szimbólumának hasonmásával találkozunk a gyu-
gyi Németh Ferenc (1900) elbeszélésében:

„... akkor vót ojan szalmabábu. Ki vót tömve szalmával
a lábai, a karja, meg a feje. Akkor dobáták ide-oda...
Kitömték a zsákot, avvót a teste. Akkor csinyátak neki ke-
zet, rávarrták a kezét, fejét. Embérfoma volt. Ki vót az arca
kenyve, ijen színesre. Éty fára vót tűzve. Középre a lába kö-
zé volt tűzve egy karó... Akkor meggyújtottuk, mikor vége
létt a maskurának. A falu végire vittük és ott megvártuk,
amig elégett. Körül ugrálták, lánculták, Gyurinak, Pistának,
vagy mit tudom is én minek csufuták, s ha eldobták, akkor
megtíporták, hogy Ne Gyuri, vagy Pista! A huszas évek
után már nem vót”.

(A fenti szokás és bábu szinte pontos mása a

17. DIÓSZEGI V., Samanizmus Bp. 1962, 47–48, 83–84. –
Uő. A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben.
Bp. 1958, 227–269.

18. SEBESTYÉN, 1902/b, 444–447.

közismert kiszéjársnak és bábujának.) A szalma-bábu húshagyó keddi figurái közül igen nagy jelentőségűnek tartjuk a legősibb magyar szokásra utaló libickozmai „szalma-csikót”, amelyet egy kitömött zsák képviselt, s egyik alakoskodó megnyergelt, különböző mókázások, gesztikulációk közepette. Ez az adat is igazolja László Gyula régészeti megállapításait, amelyet egy szamosháti kocsis történetével kapcsolatban elmond.¹⁹

A regösök és betlehemezők (csordapásztorok) viselkedésükkel kapcsolatban hallgassuk meg a tikosi Kristóf Ferenc (1902) visszaemlékezéseit:

„Mínél rongyosabban öltöztünk, Illel hosszú botung vót, láncok voltak rátüzdelve, osztán aztat zörgettük kottára, mikor énekütünk. Hítán bundasapka vót kifordidva, egy-egy tollsöprü meg bele vót tűzve. Öregektő volt ollan régi szűrünk, meg cséngő. A sapkára a lányok ollan szines ringyét-rongyot, szalagokat csinyátak, hogy né lássák még az arcunkat. Marcaliba, Horvátkura is elszoktunk mennyi köszönteni.”

A feltűnő és sokatmondó leírás néhány momentumára – mint pl. a tollsöprü, szárny – még visszatérünk későbbi fejtegetéseink során, ahol az egykori madárképzet samanisztikus vonatkozásairól lesz szó.

Az eddigiekből is kitűnt, hogy a somogyi regölő-énekekben csak alig-alig fordulnak elő az állat-alakoskodók, ellenben bőven találkoztunk velük más szokásaink keretén belül. Ne kerülje el a figyelmünket az a természetesnek tűnő somogyi sajátosság, hogy a mi változatainkban igen gyakran szerepel a sertés emlegetése, nemcsak a kotyolás szövegeiben és a farsangoló-nyársdugó szokások alkalmával, de főleg regösénekeink szövegében. Ennek során nem azt akarjuk bizonygatni, hogy a somogyi regölésben megleltük az állatalakoskodók egy fajtáját, ellenben rá kell mutatnunk arra, hogy az egykori „királyi kanászok földjén”, a híres sertésstenyészés hazájában – Somogyban – gyakran szerepel a termékenységi és szerelmi varázs-szövegekben a disznó, a malac, a szalonna emlegetése.

Az egykori „regös-játékban” szereplő medve, bika és a mások által a szomszéd népektől származtatott szarvas szerepét nem leltük meg énekeseink emlékezetében, viszont annál többet tudunk a húshagyó keddi, farsangi alakoskodókról, melyek nagyon is hasonlítanak a regesek láncon vezetett bikájához, medvéjéhez. A szövegek szarvas-énekének alakoskodó emlékét ma már semmi és senki nem őrzi.

A regösénekek rendszerező-elemző kérdéseit és középkori vonatkozásait sokoldalúan vizsgálta több kutató,²⁰ mi csak azokra térünk ki részletesebben, amelyek gyűjtött anyagunkkal szorosabban kapcsolatban vannak. Somogyban két főtípusú regösénekről beszélhetünk. Az egyik a már említett Szent István-énekekkel, a másik a szarvas-énekkel kezdődő forma. Ezek mellett említést kell tennünk azonban egy harmadik jelenségről is, amellyel kapcsolatban meg kell

állapítani, hogy tulajdonképpen nem is igazi regölésről van szó, hanem a farsangi köszöntők, balázsjárások kontaminált regösváltozatairól.

Mindháromnak közös tulajdonsága, hogy szerepel bennük a termésvaráslás, illetve a gazdának, a ház népének minden jóval való ellátása, valamint a párok összerögölése. Mint már az elején említettük, a Szent István-ének és a szarvas-ének együtt sosem szerepel, amely tehát – akár az első strófásan, akár beköszöntőként – a szentistváni sorokkal kezdődik, az a forma minden esetben mellőzi a szarvas-motívumot. (Ennek velejárója természetesen az ellenkezője is: a szarvas-motívum mellett nem lehet megtalálni a Szent István-énekrészt.) Ez a jelenség is mutatja, hogy érdemes további kutatásokat és elemzőbb vizsgálatokat végezni mindazzal kapcsolatban, amit Szendrei Janka nyomán a dolgozat elején említettünk. Bár Szendrei is figyelmeztet arra, hogy nem téveszthető össze a középkori István-ének az István-napi köszöntővel, amelynek legtöbb változata újabb kori képződmény, mi úgy látjuk, hogy a régi Szent István-ének ihlette szövegváltozatok mégis szerepelnek István-napi köszöntőként, mint azt néhány somogyi példán érezni lehet. Ehhez hasonló és értelmezhető szöveget juttatott el Belényesi Alajos tanár a gyergyószentmiklósi István-napi köszöntőről, amely hasonló elbírálás alá eshet, mint az említett szentiai regölés beköszöntője. A gyergyói köszöntő-gyerekek énekelt szöveggel így ébresztgették a gazdát:

„Szent István még alszol-e? Ij sokáig még nyugszol-e? Kej fel ágyadból, És ébredj álmodból, Mert tehozzád jöttünk”.

Utána tréfás rigmusok következnek, amelynek több egymáshoz hasonló változata van, éppen úgy, mint a somogyi névnapai köszöntőknek, amelyek tartalmaznak azonban azonos elemeket is. Rendszerint olyan István, vagy János köszöntését vállalták, ahol lány is volt a házban. Az egész mondóka alatt fogták az ajtót, s a rigmus után az elfutók közül egyet el kellett fognia a gazdának, de utána mindenkit behívtak és megvendégeltek.

Az István-napi és Szent István-köszöntők összevetésének egész sorát lehetne még felsorolni. Utoljára még a széki (Sic) változatok néhány idevágó sorát idézzük, amelyeket Vitus Ferenc (1931), Vitus Márton (1948), és Szegedi István (1926) mondtak el:

„Sok Szent István napokat Vigan elérhesd, Napjaidat számlálni Ne légyen terhes, Ott aztán az életed Jobban cserélhesd, Légyen éltednek virágja, Mint kinyílt, Szived ne szenvedjen Semmi sebes nyílt stb.” „Áldom, magasztalom a seregek Urát, Ki megadta nekünk Szent István napját, Elindult a Cedrus ragyogó fényével, Vágtatja az eget Aran-kerekével stb.” „E napon mi megjelentünk, S nevedet úgy tiszteljük, S mert a Szent Istvánt, Melyet régen vártunk, S hajnalodik fönt az égen... Gyöngye sergünk vig örömmel Zendített e kis dalát, Azt kívánjuk Szent Istvánnak, Ejje vigan névnapját...”

19. LÁSZLÓ GY., Ösvallásunk nyomai egy szamosháti kocsistörténetben, Kolozsvár 1945.

20. MNT II. 1953, 809–987.

Mind a somogyi, mind a gyergyói és a széki változatok esetében természetesen az ajándékvásáron van a főhangsúly. Mint megfigyelhető volt, minden szöveg-változat felváltva említi a köszöntött István-nevet, de Szent István nevét is. Néhány fordulat a regölséni tapasztalt jókívánságokéhoz is erősen hasonlít. Természetesen mégsem mondhatjuk ezeket a köszöntőket azonos értékűeknek a regösének hasonló jellegű soraival, szakaszaival.

Az István-napi (Szent István) köszöntő után visszatérve a Szent István-ének beköszöntő formulájához, érdemes ezt összevetni a vasi (nagy- és kisgeresdi) regölséni beköszöntőjével, amelyet mindig ugyanaz a személy mond el minden háznál énekkíséret nélkül:

„Eljöttünk, eljöttünk Szent István szolgálói, Régi szokás szerint Öt megköszönteni”.

Utána következett a regösének, majd a végén az alábbi nem énekkel kísért szöveggel búcsúztak:

„Adj Isten, hogy több István estét megérhessünk, Erővel, egészséggel eltölthessünk. Bort, búzát, borockot, Kurtafarkú malacot, Csutorának feneket, Hadd ihassunk eleget”.

E regölséni végű köszöntő már későbbi hozzáttételként társult az énekhez, mint az – más formában ugyan – a somogyi énekekénél is tapasztalható. A gyergyói utolsó strófája sok tartalmi rokonságot mutat a szentai és széki köszöntők soraival:

(„Egy kupa pálinka az asztalon üldögél, Alig várja, hogy már jöhessen belém, Az étel az italtól egy futamodás, De azért hátrább egyik sem áll”.)

A kis- és nagygeresdi köszöntőváltozatok egymáshoz viszonyítva is mutatnak csekély eltérést, és az egyes korosztályok ma használt formái között is van némi különbség:

(„Ejött a karácsony bodros szakállával. Megölték a disznót, érezzük a szagát, Talán nekünk adják a hátulsó sunkát”.)

Ezek a regöséneket megelőző és utána következő strófák nem olyan hosszúak, mint a somogyi és más terület István-köszöntői. Sajnos, Vasból nem áll rendelkezésünkre igazi névnap (István-napi) köszöntő, s így az azokkal való összevetést mellőznünk kell. A geresdi szövegek is megtalálhatók példatárunkban. A vasi regölséni kapcsolatban még szövegesszük, hogy ma már egyik korosztály sem használja a regösbotot – mint pl. annakelőtte a legrégebbi búcsú, dozmati stb. regölséni szokásban volt –, hanem helyette rudaló lánc szerepel ritmustadó hangszerként. A somogyi regő-duda megfelelője a „szötyök” ma is használatos náluk. Mindkét eszköz hangsúlyos ütemezése egybeesik a regösének hangsúlyaival.

A regöséneket megelőző köszöntő-rész során megemlítem, hogy a szarvas-énekekkel kezdődő formáink elé az énekes két, vagy négy soros Jézus születésére utaló dallam nélküli szöveget mond, pl.:

„Ezerkilencszázharmincyolcadik Esztendőbe vigadjunk. A ma született Jézust imádjuk, Életünket megjavítsuk”, vagy: „Ezerkilencszázhetvenkettedik Esztendőbe nyugodjunk. Születött Jézust imádjuk, Lelkünket megjobbítsuk”.

Ezek után kezdődik a szarvas-énekek a regölséni. Egyéb változataink mindjárt így kezdik az éneket:

„Amott keletkezik egy szép fojóvíz, Abbu uszik három zöldelő párisz, Csudatévő szarvakkal, Ezer ággal-boggal stb.”, más változat szerint: „Amott keletkezik egy szép fojóvíz, Abból iszik egy szép Zöld erdő ág is, Agakkal bogakkal, Csodatévő szarvakkal stb.”

Ez utóbbi különös módon festi az egykor „sásos”, „nadas” folyóvízparton legelésző csodaszarvast. Sok példán lemérhető a romlásnak, elferdüléseknek sokféle változata, amelyek egy része „elértésen” alapszik: így lesz „pázsit”, „párisz”, „ág is” stb. a sorvégeken. Egyéb romlási folyamatokról most nem ejtünk szót, csupán a vázlatosságot említjük még, amely mind a somogyi, mind a vasi változatoknál megtalálható. Pl. a Kerényi által is idézett (846. sz. szöveg (1899. Zsedény) majdnem pontosan azonos a geresdi köszöntő rész szövegével. A regösének szövegei legtöbb esetben azonban hiányosabbak a régiekénél. A régi és mai szövegek összehasonlításának csupán néhány példáját tehetjük szóvá, pl. Sebestyén Gyula gyűjtéséből:

„Ahol keletkezik egy ékes nagy út, Amellett keletkezik egy halastó-állás” – (dozmati vált.), vagy „Itt is keletkezik egy szép pázsit, Azon legeltetik csodaféle szarvas”,

s végül egy mai változat:

„Amoda keletkezik egy nagy folyó patak, Abban legeltetnek csodaféle szarvast”,

Megemlíthetjük azonban az általunk is közölt szentai változatokat, amelyekhez viszonyítva a MNT II. 89. oldalán az alábbi kisebb módosulás tapasztalható:

„piros bécsi jegykendővel... Hat hold földet, hetfen mérő lencsét, Ahhol jó szöröncsét”, azok a sorok, melyek a mai változathoz hiányzanak, viszont helyettük „Két szép kecskét, Melleje mönyecskét, Ahhol jó szöröncsét”.

A 80–100 éves „korkülönbség” a fenti változásokat egyébként természetessé teszik. Az általunk két főtípusnak mondott regösének köszöntő, bevezető része után rendszerint a gazdának, ill. a háziaknak állati és természetjaval való jókívánsága következik – mely a legbővebb része a regöséneknek –, majd ezt követi a fiatalok összeregölése, s utána pedig a gazda pénzére és az ajándékozásra való utalás következik, bár ez utóbbi két formula fel is cserélődhet. Az Isten háza, vagy az égi áldás leszállása formulával kezdődő régi, szövegváltozatok helyén a mai formáinkban különböző helyen találjuk ezeket a sorokat, rendszerint a szövegek végén, mintegy a regösök végső áldásmondásaként. Ezt a formulát egyetlen esetben találtam meg karácsonyi ikántálóként a szlovákiai felvidékről Torvajra költözött Győri János szövegében:

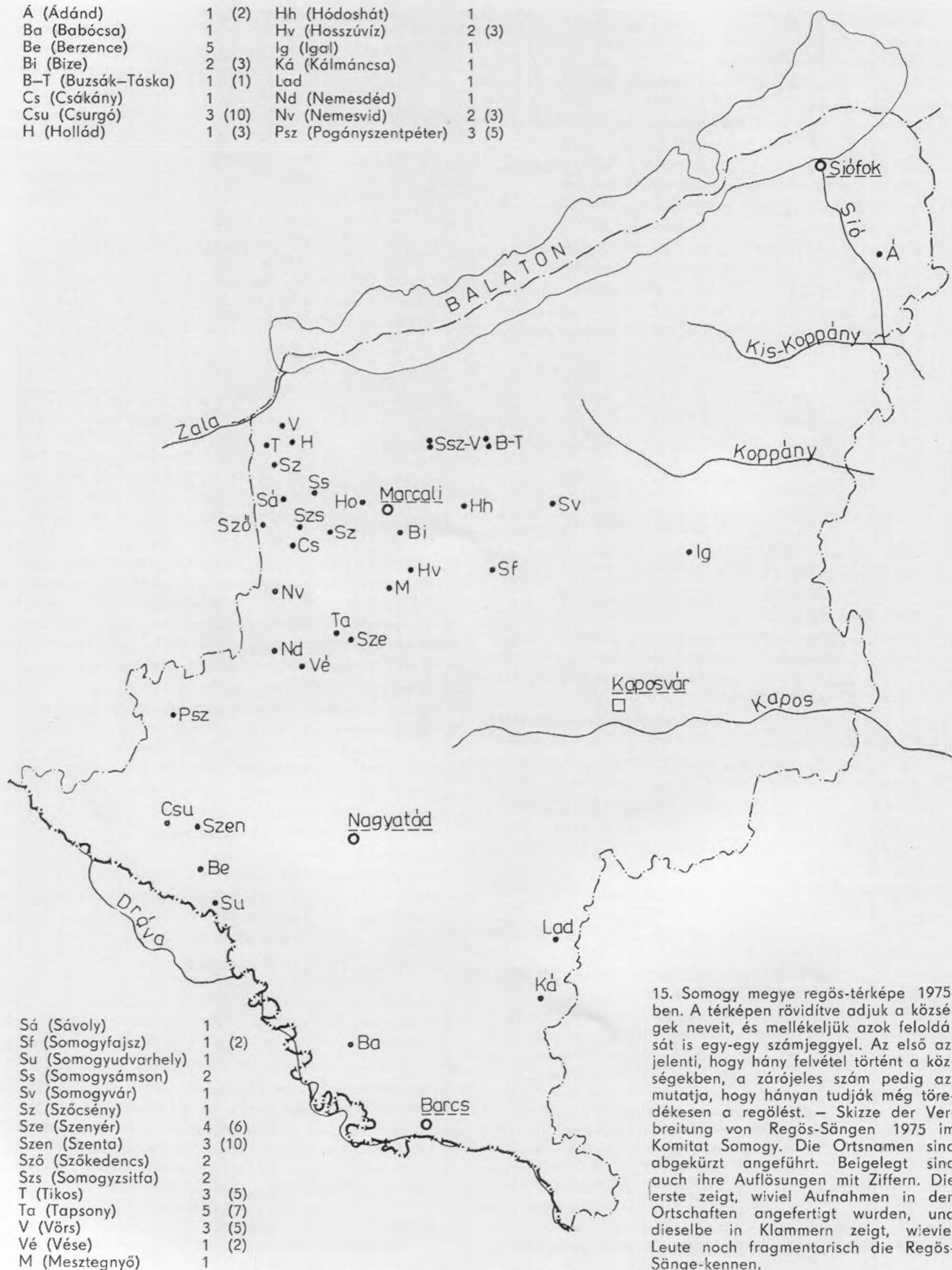
„Megg született nekünk kisded Jézus Romlott istállóban, A hideg jászába. Aludj el virágom, Nyugodjál magzatom, Szájj le Isten házunkra Hat örkörrel, hat lóval, Kilenc borjas tehénnel: „Szent úr, Szent Iván, Szárnyas angyal szájj le ránk: Boldog karácsonyi ünnepeket kívánok az egész családnak”. A hosszúvízi regös-változataink záróstrófjaként az alábbi sorok állanak: „Szájjon áldás házunkra, Hat örkörre, hat lóra, Kilenc borjas tehénre. Szent jobb, Szent János, Szárnyas angyalával, Adjon Isten békösséget, Léleküdvösséget. Haj, rege rajta. Ez üjlesztendőbe.”

Mindkét változat Szent János nevét említi, és fel-tűnő, hogy az énekben szent „jobb” szerepel.

Szent Gergely napiára való ének,
 Szent Gergely doctork híres ranczomak azó napján, ⁵ regl
 szodas kerint önnyüné. In keront Scho labz!
 Lam az madarakis hád papaxodgyanas májd mg jönék, or pep ére
 kerlek sós pep emel sornal, emederek,
 Mert illyesen helyh mint virágok, serty or fiatal, nevelédek. Hát
 gyermekek jó fiak. In átkal,
 Ghy helyh királyok lly fiak. csapaxod ranczomak, or pepy árma
 A háget hádis ódatatnak,
 Tis erendeppen jertek el nagy sepen az fi. helyre, hely sepe In.
 Dományt vegétel adományt slycségre,
 Nem jó tudatlanul félneóni papaxod ez világh, ment heg emel
 Sepe nem mehet nagy slycsére ez orfagy,
 Jertek el mi velünk ment erreket göttünk jó gyermekek, mönyün
 Scholaly. Inmel hárek ott. nyöjeter, +
 Születé oxóni mint draga pepy a gyönyörű slycsére
 int hárek önne jó slycséret fél. Elyöjeter
 Atus llyunk ezen itt ez földön leveu gyermekek hely sepe
 duntet slycsére doctork llyt az Jemplyent,
 Hgy ha nem. dlycsére ez uval deálat hanczomak, papaxod
 ágyatol önneönü javalatolbul, papaxod
 Hgy In átkal es fi. átkomlyi háradolens amary
 oryig világh vegerekez jó háradolens,
 zereclmes böccenimé slycséret slycséret jertek el mi
 medterimé wagen Eit In mg adlyon. E. améret van
 Elyen amax háradol lly améret el nem götték scholaly
 demg or utanis oda fél jönetek or fi. helyre, +
 Sum Ego hujus roffestor Michae. slycséret
 Nemec slycséret,

14. Gergely-napi köszöntő egy 1620-ban készült csurgói ösnyomtatványból. – Auszüge aus Gebeten in einem Erstlingsdruck von 1620 in Csurgó.

Á (Ádánd)	1 (2)	Hh (Hódoshát)	1
Ba (Babócsa)	1	Hv (Hosszúvíz)	2 (3)
Be (Berzence)	5	Ig (Igal)	1
Bi (Bize)	2 (3)	Ká (Kálmánca)	1
B-T (Buzsák-Táska)	1 (1)	Lad	1
Cs (Csákány)	1	Nd (Nemesdéd)	1
Csu (Csurgó)	3 (10)	Nv (Nemesvid)	2 (3)
H (Hollád)	1 (3)	Psz (Pogányszentpéter)	3 (5)

15. Somogy megye regös-térképe 1975-ben. A térképen rövidítve adjuk a községek neveit, és mellékeljük azok feloldását is egy-egy számjeggyel. Az első azt jelenti, hogy hány felvétel történt a községekben, a zárójeles szám pedig azt mutatja, hogy hányan tudják még töredékesen a regölést. – Skizze der Verbreitung von Regös-Sängen 1975 im Komitat Somogy. Die Ortsnamen sind abgekürzt angeführt. Beigelegt sind auch ihre Auflösungen mit Ziffern. Die erste zeigt, wieviel Aufnahmen in den Ortschaften angefertigt wurden, und dieselbe in Klammern zeigt, wieviel Leute noch fragmentarisch die Regös-Sänge kennen.

A regősénekek struktúrájával Sebestyén Gyula sokat foglalkozott. Az általa megállapított szerkezeti felépítést a mai szövegeink nem követik, helyesebben ezek a töredékek – a még viszonylag hosszabbak is – improvizáltan, sor- és strófakeverten kerültek elő adatközlőink emlékezetéből. Legtöbbször a „Haj, rege rata, Ez újszertendőbe”, vagy Adjon az Ur-isten Ennek a gazdának”

általánosan ismert sorai után találtak rá az egyes szakaszokra, amelyeket gyakran fel-felcserélve mond el egy-egy adatközlőnk. Néhány énekesnél be kellett indítani a kezdő sorokat, s utána már jól belelendültek az ének-szöveg elmondásába. Akadt olyan is (pl. Tislérné), aki halvány emlékezetének gondolatait abban a pillanatban igyekezett versformába kényszeríteni, ami természetesen csak döcögve, egymáshoz nem mindig illő, tört sorok elmondásával sikerülhetett. Volt, akinek az egyes szakaszok első sorát vagy szavát kellett csak elkezdeni, és utána jól tudta folytatni a megfelelő versrészeket.

Érdemes kitérni a vörsi és zsitfai változatokban szereplő „két kis gerén” (görény) – soraira. Ennek szerepértelmét nem tudták magyarázni előadóink. Feltehetőleg két lehetőség: régebben a regölés toldalékként akkor mondhatták, amikor nem kaptak ajándékot a regös-gyerekek, s így a „tikóiba” kívánták a baromfit pusztító vérszívó állatot (lásd más változatát a tapsonyi regös-szövegnél); a másik feltevésünk az, hogy egy ősi kultikus-maradvány kombinatív alkalmazása ez a szöveg, melynél a fognak (csontnak) baj-elhárító szerepe maradt meg ezideig. (Lásd a régészeti ásatások sírmellékletei között talált csontok és fogak kultikus funkcióját).

Dolgozatunk első fejezetének végén hadd említsük meg még a legutóbb, Adándról előkerült regősénekünket. A „Hét örök, régi törvény” nyilvánvalóan azt az ősi szokást idézi, amelyről a Sebestyén-féle legrégebb szövegek is említést tesznek a „rött, rétt” (sült-piros) örkörrel kapcsolatban. A mi szövegünk „hét”- (ökör) kifejezése nyilvánvalóan romlás az eddig ismert szövegekhez viszonyítva (bár magam hajlamos vagyok a „rég-i törvény” hetes számának egyéb kultikus vonatkozást tulajdonítani). A 3. strófa szintén a legrégebb strófászerkesztés jegyeit mutatja a maga sorismétlő formáival. A már többször említett sáman (regös) öltözékre történő utalás szép sorait olvashatjuk az utolsó szakaszban.

Első fejezetünket azzal a megjegyzéssel zárjuk, hogy feltűnően sok a nő-adatközlőnk, akik jól tudják a regősénekeket (akadtak olyanok is, akik esetenként jobban el tudták mondani, mint az egykor regölő férfiak).

AHOGY A RÉGÉSZET LÁTJA

Visszatekintve Sebestyén Gyula „Mithras-kultusz és római légió” koncepciójára, az a meglátásunk, hogy levezetésének komplikált és erőszakolt magyarázatai ma már nem teljesen elfogadhatók. Ismeretes, hogy szinte minden (ázsiai) népnek volt nap- és természetkultusza, őseletében mágiája, totemállata, majd sámánhite, ellenben nem volt tudományos „zodiákus ismerete”. Sebestyén maga is érezte következtetései sántaságát, amikor így nyilatkozik: „Azon, hogy a szarvas és a bika a téli napforduló idején együtt szerepel, még ma se lehet eligazodni addig, amíg ki nem derül, hogy a szarvas tényleg olyan zodiákus állat, mint a bika volt”.²¹ E kérdésre is a régészeti kutatásoktól remélhetünk feleletet.

Regös-témánkhoz kapcsolódó régészeti, történelmi összefoglaló művek közül leghasznosabb könyvnek tartjuk Bakay Kornél²² és Dienes István²³ munkáit. Tévedés lenne azt állítani, hogy honfoglalóink teljes egészében, az ősi sámánhit követői voltak, de az is hiba lenne, ha ellenkezőjeként azt állítanánk, hogy régi hitüknek minden nyoma eltűnt. Ma már jól tudjuk, hogy eleink már a 900-as években – legalábbis a vezető réteg egy része – megismerkedett a keleti kereszténységgel, amelynek hatása lehetett a köznépre is. A teljesebb kép megajzolásához tartozik az is, hogy a kalandozásokban résztvevő magyarságot nem holmi vándorolgtató-kóborló nomád népnek szabad tekinteni, hanem olyan fejlett állattenyésztő népnek, amely a VII. századtól közel kétszáz évig a fejlett Kazár Birodalom keretében élt, s nem túlzás, ha e körülményeket préfeudális gazdasági-társadalmi állapotnak tekintjük. Hasonló állapotról tanúskodnak a honfoglaláskori temetőfeltárások.²⁴ A fejedelmek, nemzetséfgfők különböző szolgálattevőkkel vették körül házukat, s egy-egy nagyúri szálláshelyen nemcsak a szolganépeket, öröket, hírvivőket találjuk meg, de az ősi hitvilágnak e körülményekhez szükségszerűen alkalmazkodó sámán-táltos alakjait, továbbá – jobb kifejezés híján – regöseit is. Itt kitérek azokra a téves következtetésekre, amelyek folklórkörökben itt-ott kezdenek eluralkodni, miszerint a magyarság körében nem is alakulhatott ki jelentős költészeti tevékenység, s legkevesbé valamiféle regöshagyomány, vagy éppen mitikus énekforma a folytonos „kóborlás” miatt. Bizonyos, hogy a honfoglaló magyarság körében még éltek olyan énekesek (regesek), akik vezéreik dicséretét, őseik nagyságát zengték, vagy éppen a ház népét köszöntötték ünnepi alkalmakkor.²⁵ Más kérdés természetesen az, hogy ezek az alkalmak és szokások miként módosul-

21. SEBESTYÉN 1902, 12.

22. BAKAY K., *Scythian Rattles in the Carpathian Basin and their Eastern Connection*. Bp. – Amsterdam 1971.

23. DIENES I., *A honfoglaló magyarok*. Bp. 1974, 7–85.

24. DIENES I., i. m. 11–26, 42–66.

25. KARDOS T., *Középkori kultúra, középkori költészet*. Bp. 1954.

tak a keresztény Európa szokásviszonyai közepette mind az időpont, mind a szokás tartalmi-motivikai tekintetében. Azt véljük valószínűnek, hogy a fent jelzett korban eléggé intenzív lehetett azoknak az énekeseknek a szerepe, akik éltették az ősi szellemi hagyatékot, és működtek azok a sámánutódok, akik a folyton változó életkörülményeknek megfelelően, de mind szűkebb körben, folytatták régi mesterségük ilyen-olyan funkcióját.²⁶ Nem járhatunk messze az igazságtól annak kimondásával, hogy a honfoglalás kori sámánoknak főleg a gyógyászatban, állatgyógyításban lehetett igen komoly szerepe. Ez a szerep feltehetően a keresztény-korban is megmaradt.²⁷ Naiv és romantikus elképzelés lenne, ha az eddig ismert legrégebb regösénekeket ez említett korba visszahelyezve képzelnénk el teljes mai szövegükkel és dallamukkal. Bizonyos azonban, hogy regösénekeink tartalmaznak olyan motívumokat, amelyek a magyarság legrégebb emlékeihez tartoznak, továbbá megőriztek olyan zenei formulákat, amelyek a finn-ugor zenei réteggel tartanak szoros rokonságot. Szomjas Schiffert György²⁸ a magyar zenei anyagon kívül finn, lapp, osztyák, zürjén, votják stb. zenei példacsoportok alapján tesz összehasonlítást a regösénekek és siratók műfajai között, melynek során kimutatja, hogy a különböző rokon népek zenéjében fellelhető zenei formulák (ütempárok) egy sirató-ósdallam változataira vezethetők vissza, s például a lapp juoigos-változat, mint rituális zsolnár szerepel.

A régészeti, folklorisztikai, kultúrtörténeti kutatások nyomán olyan momentumokat említünk még meg, amelyek a pogány hitvilágban gyökerező regös-ténykedéssel kapcsolatba hozhatók. Tegyük nyomban hozzá, hogy amit az eddigi kutatás megállapított a sámánokról, samanizmusról, az nem lehetett olyannyira jellemző honfoglalóink kultuszára. Ha figyelembe vesszük, azt a tényt, hogy az ezzel kapcsolatos megfigyelések is csak néhány százévesek, melyek a samanizmusnak csak korcs utódképviseleit jellemezheték, nehezen képzelhető el, hogy egykor fejlett sámánkultuszú népünknek ilyen szellemi vezetői lettek volna. Különösen siralmas lenne a kép, ha nem ismernők a nomád népek, ill. a népvándorlás népeinek kettős fejedelmi irányítását, akik közül az egyik (kende-kündü) a szakrális fejedelem volt, s mint ilyen a legfőbb sámán szerepét töltötte be, aki pszicho-fizikai habitusában alkalmas volt a vezérlésre. Természetes, hogy a magyarság, valamint a török népek legősibb szellemkultusza és a vándorlások időszakai eltérő hitvilági fejlődést mutat. Különösen nagy változás képzelhető el a magyarság őshazai és honfoglalás kori életének vallási felfogása között. Mind a folklorisztikai, mind a régészeti leletek több elemet megőriztek számunkra a legrégebb mágikus-totemisztikus formákból. A másik

eltérést abban találjuk, ami a köznép és a vezető réteg hitéletének különböző vonásaival jellemezhető. Természetesen nem lehet ma még (már) megállapítani, hogy mikortól alakult ki olyan kultusz, melyben a mi regöséink elődeit kereshetjük, de nem lehetetlen, hogy már az ugor együttélés lehetővé tette a hasonló szerepű énekmondók létezését.

Ha visszaidézzük adatközlőink sokszínű emlékezéseit, továbbá a régészet tárgyi emlékeit, valamint az egykorú forrásokat, akkor egy gazdag tárgyi és szellemi hagyaték jelzi őseink kultikus életét, melyben helyet kap mindaz, amit mi eddig fejtegettünk és elmondani akarunk a regösökről. A somogyi elbeszélők történeteiben éppúgy meglegyünk pl. a szárny, tollsöprű által jelzett samanisztikus madárképzetet mondáink leírásában, vagy a rokon népek régi és újabb kori kultuszában, mint honfoglalás kori tarsolyelegeinken, vagy a talizmánként viselt madárcsontokon. Több felfogással ellentétben mi idesoroljuk imagyűjtésünk sok pogánykori elemet őrző motívumai közül az „égen mene egy madár, de nem madár szárnyas angyal...” – keresztény színezetű egykori sámánlélek szárnyalását idéző varázsförmuláit is, amelyek azt engedik sejtetni, hogy a félig pogány-félig keresztény énekmondóinknak még mindig úgy kellett a fejébe verni azt, hogy nem a sámánfa tetején szárnyal a lélek, nem a sámánlelkek szárnyalnak fönt, s az ég felé sem a madár száll, hanem a fényességet jelentő Krisztus (Mária) szent angyala. Továbbá keményen kellett megértetni regösösünkkel, hogy nem a szarvas hordozza homlokán, oldalán a napot, a holdat, a csillagokat, hanem Jézus az, aki minden fény örök forrása, mint ahogy ő az Agnus Dei is. Ezt a képet többen is magyarázták már és kapcsolatba hozták pl. a Júlia szép leány balladával.²⁹ Ugyancsak ezt az asszociációt leljük meg több somogyi gyűjtésünkben szereplő – Szállást kereső Jézus-balladánk záróstrófájában (Csurgó, Borbély Teréz, 1913.: „A fejénél fölkel Ragyogó napsugár, A lábánál fölkel Gyönyörű holdvilág”). A már eddigi idézeteink mellé megemlítjük Kiss Géza tanulmányának sorait:³⁰ „Fején csucsos csupalik sipka, egyik likán tollsöprű integet. Rongyos szúr derékon kócmadzaggal, vagy láncsal átkötte...” – íme – ha fogyatékos formában is – a madárt szimbolizáló tollsöprű, amely a sámán lelkét vitte az ég felé. E sorok majdnem szószereint mondják azt, amit a tikosi Kristóf Ferencről rögzítettünk magnóra. Meséink asszociatív sok motívumát most nem sorolhatjuk fel, ahol hősünket (Fehérlófiát) a sasmadár menti ki az alsóvilágból, szinte olymódon, mint ahogy az a rakamazi korongon és a nagyszentmiklósi kincs 2. sz. korszóján látható.³¹ Az előbbi Kiss Géza-féle leírás még egy jelentős mozzanatot tartalmaz, amikor a derekat átfogó láncról szól. Ennek pon-

26. DIENES i. m. 50–56.

27. FEJÉR M. J., Középkori magyar inkvizíció, Buenos Aires 1968. – SZÓKE B., SSL II. (1956) 119–155.

28. SZOMJAS SCHIFFERT GY., Finnisch-ungarische Herkunft der ung. Regös-Gesänge, 1963. 364–396. (Külön-

lenyomat) – SZABOLCSI B., A középkori magyar énekmondók kérdéséhez. Bp. 1928, 219–236.

29. FETICH N., Etn 70 (1957) 61–67.

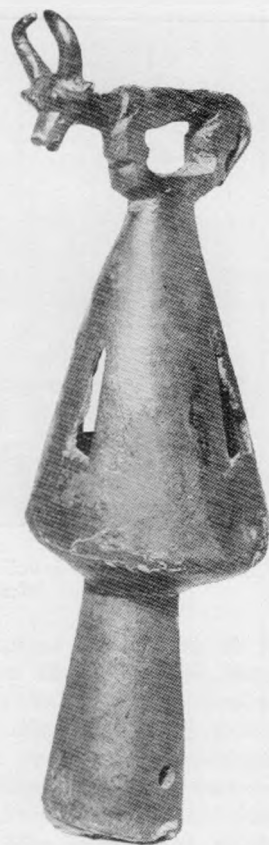
30. KISS i. m. 187–196.

31. DIENES i. m. 32–34, 73. kép.

tos megfelelőjéről vallott nekem Kovács Sándor a babócsai farsangi regölővel kapcsolatban: a láncot a derékon viselték regölés közben és az számunkra igen erőteljes ütemet adott táncolás közben. A már említett zajkeltő eszközök újabb elemét láthatjuk a fentiekben, amelyek mind a regös, mind az egykori sámánviselet párhuzamainak is felfoghatók.

Felvetődik a kérdés, hogyan lehetséges az, hogy a sámánizmus bizonyos formáját még őrző honfoglalóink sírleletei között alig-alig találtak varázseszközöket, sámántárgyakat? Erre többféle választ adhatunk. Már érintettük azt a kérdést, hogy a Kárpát-medencében élő honfoglalóink életében bizonyos fokig megváltozott a sámán szerepe s funkciójában eltolódás következhetett be, amelynek velejárója lett, hogy eszközkészlete is megváltozott. Magyarán szólva, nem kereshetjük azokat a pontos analógiákat, amelyeket a rokon népek kutatásai közben megismertünk. A másik lényeges kérdés, ha: voltak is hasonló, vagy azonos tárgyak a varázsláshoz – mint több száz évvel annakelőtte – azok olyan anyagból készültek, amelyek nem maradhattak meg a föld mélyében (a bőr, a fa csak kivételes konzerváló környezetben került elő). A sámánok csekély létszáma és az imént felsoroltakon kívül feltétlen meg kell említeni azt, hogy még mindig elég kevésnek mondható a feltárt honfoglaló temetők száma (pl. lényegesen több avar temetőfeltárásunk van, mint magyar). Mindezek ellenére előkerültek olyan tárgyak, amelyek rituális-kultikus volta ma már bizonyítottan látszik a régészet és antropológia eszközeivel. Itt említjük meg többek között a tatai antropomorf leletet, amelyet Kralovánsky Alán³² írt le. Tulajdonképpen egy emberfej-formájú, égetett agyagból készült fúvóhangszerről van szó, amely a sámánhittel kapcsolatos varázseszköz lehetett. Az okarinaszerű hangszer a IX. században készülhetett és a IX–XI. sz. között használták. A sámán-tevékenységrel kapcsolatban nemcsak ezért említjük ezt a zene instrumentumot, de a trepanált koponya is a sámánizmus felé tereli a kutatást. Hasonlók kerültek elő egyéb lelőhelyeken is. Megemlíthetjük a csontsípokat, láncokat és egyéb kultikus vonatkozású leleteket is.³³

Utolsóként tárgyaljuk a régészet számunkra legmegragadhatóbb adatait Bakay Kornél könyve alapján, melyben a szkíta csörgőkről és csengőkről van szó, – különös tekintettel a nagytarcsai leletre. Ezek a kb. 2500 éves tárgyak minden kétséget kizáróan varázscselekvések eszközei voltak, amelyek nem sírmellékletként kerültek elő. A szerző összeveti a magyarországi leletegyüttest az oroszországi szkíta anyaggal, miközben figyelemre méltó megállapítást tesz a folklorisztika számára is. A megfelelő zenei, technikai spektrál-vizsgálatok után megállapítja, hogy a megvizsgált csengőcsoport a fül számára erős, de kel-

16. Székita csörgő Gyulafehérvárról és Nagytarcsáról. – Skythische Schelle von Alba Iulia und Nagytarcsa.

lemes hangzást ad, melynek monotonitása bódító erejű és bizonyos pszichikai állapot elérésére alkalmas, – minden bizonnyal olyanra, ami a varázscselekvések közben jelentős hatást gyakorolt annak használójára és a közönségre is. Ezek a csörgők és csengők egymással összekapcsolhatók voltak, akár csak a mi regösbotunk láncja és csengői. A szkíta csörgők botra erősítettek voltak (szeggel, vagy kötéggel). Gyakran találunk olyan szkíta tárgyakkal, melyeken a szarvas, bika, madár, lófej, őz, nyúl, stb. ábrázolások vannak, sőt az életfa-sámánfa ábrázolása is látható (pl. Alexandronopol). A lovas-nomád szkíták ie. VI. században jelentek meg hazánk földjén több évszázados ázsiai-közkeleti vándorlásuk után. A hazánkban talált leleteik előázsiai párhuzamai évezredekre nyúlnak vissza, és a keleti istenség animális attribútumai fejlődnek ki bennük (lásd még az urartui kultúra emlékeit és a Gilgames-eposz VI. táblájának irodalmi megfelelőjét³⁴).

Ne legyen furcsa az olvasónak, hogy a regös-téma során több évezredes távlatokban is párhuzamokat keresünk, de úgy véljük, ez nem távolodást jelent szűkebb témánktól, hiszen nem közvetlen leszármazáso-

32. KRALOVÁNSZKY A., AntK 11 (1966) 91–98.

33. BARTHA D., AHung 14 (1934) 1–109. – BAKAY K., AIR 8–9 (1966) – BAKAY K., SMK 1 (1973) 5–86.

34. KEISER H., A nagy istennő városa. Bp. 1973. – RAKOS S., Gilgames. Agyagtáblák üzenete. Bp. 1974, 124–125.

17. Szkíta csörgők Volkocüből. — Scythische Schelle von Wolkowzy.

kat és átvételeket, szoros genetikai kapcsolatot keresünk, hanem annak a kultusznak eurázsiai vonatkozásait, amelybe a mi regőstémánk hitvilági kapcsolatai is behelyezhetők. Ezért is hangsúlyozzuk ismét, hogy a totemizmus, animizmus, mágia, sámánizmus elemei milyen jelentőséggel bírnak a későbbi kultúrák különböző rétegeiben. Az ázsiai népek kultúráiban szinte mindenütt megtalálható a totemállat, melynek tulajdonságai átruházódtak a törzs tagjaira, majd a későbbi fejlettebb vallási fokon már csak a sámán őrizte az állat tulajdonságait, akinek öltözéke, felszerelése mutatta a korábbi kultuszok már-már feledésbe ment nyomait. Ennek a jelenségnek határozott nyomai vannak a magyar regölésben is, népmeséinkben, gyermekjátékainkban egyaránt, és nem véletlen, hogy adatközlőink emlékezetében is hasonló nyomokra bukkanhattunk. (A rokon vonásokat és távoli párhuzamokat tovább sorolhatnánk.³⁵)

Visszatérve Bakay Kornél megállapításaihoz, azt mondhatjuk, hogy a korai és a késői szkíták kultúrájában más-más jellegzetességek domborodtak ki: amit a koraiak még értettek, azt később már csak átértékelve tudták felfogni az utódok, de az bizonyos, hogy Kelermesztől Nagytarcsáig azonos volt a szkíta csörgők szellemi tartalma. A fentiekkel szinte pontosan megegyezik a honfoglaló magyarság helyzete is. László Gyula³⁶ Bakayt idézve említi, hogy „ezek a botvégekre szerelt csörgők amolyan sámánbotfélék lehettek”, majd hozzáteszi — „A sámán révületbesését... különböző mérgező szerekkel érte el s a csörgő vagy dob egyenletes hangjával kábította el le-

gyengült ellenállását... A szkíta csörgők megtévesztően hasonlítanak ezekhez a mátkos bronzcsörgők-höz”. Úgy véljük, hogy sikerült olyan távoli párhuzamot találnunk, amely hasonlít a magyar helyzetképhez, ahol is a varázslás, regölés szerves részét képezi a vallási (samanizmus) felfogásnak. A fentiekből még az is tanulság, hogy az írott középkori (arab-mohamedán, perzsa, magyar stb.) forrásokon túl érdemes a bizonyító erejű tárgyi emlékekhez fordulni és a társtudományok számunkra is hasznos eredményeit segítségül hívni, s az így nyert tárgyi emlékek funkcióit, azok szellemi tartalmát egybevetni egyéb ismereteinkkel. A bizonyító erejű tárgyak közül a dob, dobverő, bot, csengő már máshonnan is ismert, de látjuk, hogy ezek a bennünket érdeklő népek kultúrájából a régészet segítségével is előkerültek, amelyek felül még kiemelendők: a szkítákori (Pazyrik) szarvból készült dobverő, az igen jelentősnek tűnő 15 csengővel ellátott dobkarika, amely minden bizonynyal sámándob-karika volt (Pasztjirszoje 2. kurgán), de említsük meg a sok felfedezés közül a bronzkori népek ábrázolásait, sziklarajzait.³⁷

Az avarságnak is maradtak ránk jelentős tárgyi emlékei, amelyek közül csak néhányat említünk meg: a közismert mokriai csonttégely életfa ábrázolása, a pörösi, a sántosi³⁸ leletek, a Jánoshidán előkerült jelentős kultikus csontsíp,³⁹ továbbá a Hunfalvy Pál⁴⁰ által Theophylactus nyomán leírt Bokolabra-bűbájos-sámán.

Ezek az adatok együttesen is egy azonos szellemi tartalmú híd szerepét töltik be a magyarsághoz vezető úton, ahol már külön értékelendő mindaz, amit eleink magukkal hoztak az őshazából. Az évezredek távlatában vizsgált párhuzamok természetesen nem lehetnek azonos értékűek, de fontos momentumok a további elemző kutatások számára, hogy mind jobban megközelíthessük ennek a kelet-európai rítusénektípusnak sajátos magyar vetületét, a regölést.

Utóljára még említést teszünk a regősénekek legközelebbi rokonáról, a moldvai csángók „hejgetéséről”, ahol a zajtelítő eszközök közül a csörgősdobot és a „bika” nevű hangszert emeljük ki elsősorban. Ez utóbbi hangszerhez tartozó lószőr-farok szintén beleillik az említett sámánkomplexusba. Nem tartjuk lehetetlennek, hogy ez a fajta regölés a legősibb forma. Maga a „hejgetés-hajtagatás” nemcsak szóhangzási rokonságban van a somogyi és más területek „Haj, regő”-jével, de etimológiai kapcsolatuk is bizonyítható, és az ősi finnugor kapcsolatokat idézi.⁴¹

Összegezésként azt mondhatjuk, hogy ez a pogánykorban gyökerező rítus — az új haza vallási, társadal-

35. KÁKOSY L., Varázslás az ókori Egyiptomban. Bp. 1969. — VÁMBÉRY A., A török faj. Pest, 1885, 140–156. — Uő. A magyarság bölcsőjénél, Bp. 1914. — Uő. A magyarok eredete. Bp. 1882, 299–334. — JANKÓ J., Etn 11 (1900) 211–220.

36. LÁSZLÓ GY., Vértesszőllőstől Pusztaszéregig. Bp. 1974, 104–106.

37. BAKAY i. m. 45, 116. — DIÓSZEGI V., Sámánok nyomában Szibéria földjén. Bp. 1960, 147–152.

38. BAKAY K., Kaposvár földjének őstörténete a legrégebbi időktől a honfoglalásig. In.: Kaposvár története. Kaposvár. 1975, 22, 38. kép.

39. Vö. 33. j.

40. HUNFALVY P., Magyarország ethnographiája. Bp. 1876. 152.

mi és egyéb körülményei következtében – olyan európai, pogány és keresztény elemeket olvasztott magába, amelyek nyomai a különböző tudományok segítségével, illetve azok összevetése révén eléggé követhetők. A különböző hatások, változások hangsúlyozása mellett az a véleményünk, hogy a regöléssel kapcsolatos említett elemek keleti eredetűek és sajátos etnikus vonásaiknak köszönhető hosszú fennmaradásuk. Ehhez még azt tesszük hozzá, hogy az ismert regösterületen való továbbélést több más körülmény is befolyásolta. Mellőzve itt az avarszékely (kabar) rokonság teóriáját, megalapozottabbnak látjuk az alábbiakat. Ha a jelenlegi regöstérkép kontúrját vizsgáljuk, azt látjuk, hogy az országot érő

nagyerejű pusztításoktól, török támadásoktól, megszállástól többé-kevésbé mentes területek azonosok a regösterülettel (Őrség, Göcsej, Székelyföld), amelyek viszonylagos védettsége kedvezett e hagyomány fennmaradásának. Egyéb területek nyitottsága és az újratelepítések megszakították a szellemi folytonosságot, és elősegítették a szétszóródást és a teljes megszűnést. A legrégebb nyugati regösközpontokból Somogyba került regösének-változatok összes jellemzőivel, kapcsolataival, motívumváltozásaival bővebben nem foglalkoztunk, de reméljük, így is sikerült néhány olyan kérdésre rámutatni, amely érdemes a további részletes kutatásra.

Együd Árpád

Regös szövegek

1.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Két kis ökröt,
Két kis bérést,
Az ekefogónak
Aranyigaszéget,
Az ökörhajtonak
Aranyostoronyelet.
Hét ökör, régi törvény,
Haj, regő rejtem.

Adjon az Uristen
Ennek a zasszonnak
Égy tyuk alá
Száz csibefiját,
Égy lud alá
Száz libafiját.
Azt is megéngedte
De ja nagy Uristen.
Hét ökör, régi törvény,
Haj, regő rejtem.

Ágyba fekszik házigazda,
Haj, regő rejtem,
Csatos erszény a derekán,
Haj, regő rejtem.
Abba vagyon száz kis garas,
Haj, regő rejtem.
Fele a házigazdáé,
Fele szegény regőlóké.
Haj, regő rejtem.

Csiszegünk-csozogunk,
Cserfakéreg bocskorunk,
Zabnadrág a zöltönünk.
Azt is megéngedte
De ja nagy Uristen.
Hét ökör, régi törvény,
Haj, regő rejtem.

Ádánd (Zalaszántó, Mindszentkála),

2.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Négy szép ökröt,
Melleje két bérést,
A kisebbik bérésnek
Aranyostoronyelet,
A nagyobbik béresnek
Aranyekeszarvat.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Két szép tehenet,
Tejet, vaját öleget,
Hadd süssenek rétet
A szégén regőlőknek.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Itten vagyon egy legén,
Kinek neve Pista,
Szomszédban van egy léán
Kinek neve Julcsa,
Isten meg né mentse,
Kálha mellé bujtassa,
Kebelébe ejtse,
Ott sikassa-rikassa,
Mint a kosz a malacot,
Jó besodorintso,
Mind a kisnyúl farka,
Még annál is jobban,
Mind a réce farka
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Két tikol tyúkot,
Melleje két görént,
A kisebbik görénnek
Sűrű apró fogat,
A nagyobbik görénnek
Ritka öreg fogat.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Ha bebocsájt a gazda,
Bocsuszunk a jégen
Ha kibocsájt a gazda,
Kiszucsunk a farkán.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen

„... tizenkilenc után, a huszas években még regütek a 14 évesek, bent a házba. Este regütek, újév után. Vízkérészt után kezdtek, és gyün a farsang akkor. Vót náluk duda meg láncosbot. Csucsos sapkájuk nem vót, az csak a háromkiráloknak vót”.

Somogyzsitta, Bejhóber Ferenc, 1907.

3.

Mégjöttünk, mégjöttünk,
Szent István napjára,
Terített asztalára,
Töltött poharára.
Hej, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen,
Ki lakik a mennyben.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Két szép tehenet,
Tejes, vaját öleget,
Hogy süssenek rétest
Szegény regőlőknek.
Hej, regő, rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen,
Ki lakik a mennyben.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép ökröt,
 Ökör mellé szekeret,
 Szekér mellé kereket.
 Kerék mellé vasszöget,
 Vasszög mellé faszöget.
 Hej regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen,
 Ki lakik a mennyben.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Egy szép malacot,
 Abból legyen hizajja.
 Hej, regő, rajta,
 Azt is megadhatja
 Az a nagy Uristen,
 Ki lakik a mennyben.

Ha nem annak szalonját,
 Lévägom a gërendát,
 Had düjjön a háza
 A gazda hátára.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen,
 Ki lakik a mennyben.

Amott van egy szép legény.
 Kinek neve Jóska,
 Amott van egy szép léány,
 Kinek neve Julcsa,
 Isten meg në mentse,
 Kebelébe rejtse,
 Össze-vissza nyaggassa,
 Mint a róka a tyukot,
 Mint a kosz a malacot.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen,
 Ki lakik a mennyben.

(Ha kaptunk pénzt, azt mondtuk:)

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két véka lencsét,
 Hozzája szërëncsét,
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen,
 Ki lakik a mennyben.

(Ha nem adtak pénzt, így mondtuk:)

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két véka borsót,
 Rëggelre koporsót,
 Haj regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen,
 Ki lakik a mennyben.

(István napján kezdtük és húshagyó
 keddig regötünk.)

Tapsony (N.-vid), Laskai Miklós, 1920.

4.

Hej, regő, rejttem,
 Azt is meghadhassa
 A nagy Uristen.

Kicsoszogunk, becsoszogunk,
 Nyírfakéreg a bocskorunk.
 Kukoricaszár a botunk.
 Hej, regő, rejttem,
 Ezt is nekéd rejtém,
 Azt is megadhatja,
 A nagy Uristen.

Szöcsénypuszta, Gécseg Józsefné, 1918.

5.

Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 A nagy Uristen,
 Ennek a gazdának
 Egy nagy tyukólat,
 Száz tyukot beléje,
 Két kis gerént melléje,
 A kisebbik genénnek
 Sürü, apró fogat,
 A nagyobbik gerénnek
 Ritka öreg fogat.,

Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 A nagy Uristen.
 Ennek a gazdának
 Két szép ökröt
 A két ökör mellé
 Két kis bërëst
 A kisebbik bërësnék
 Aranyostoronyelet,
 A nagyobbik bërësnék
 Arany ekeszarvat.

Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 A nagy Uristen.
 Ennek a gazdának
 Száz darab tehenet,
 Tejet, vaját öleget,
 Hadd süssenek rëtëst,
 Szëgën regölöknek.

Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 A nagy Uristen
 Ennek a gazdának
 Sok mindenjét.

Tikos, Magyar Ferenc, 1901

6.

Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 A nagy Uristen
 Ennek a gazdának
 Egy nagy istállót,
 Egy tinót beléje,
 Száz csikót melléje,
 A századik csikónak
 Jó piros ostort.

Haj regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 A nagy Uristen.
 Egy nagy tyukólat,
 Száz tyukot beléje,
 Kis görént melléje.

Haj regő, rajta,
Azt is megadhatja
A nagy Uristen
Ennek a gazdának
Szép sok mindenséget,
Adjon az Uristen.

Vörs, Ify János, 1906.

7.

Ném vagyunk mi rablók
Krisztus Urunk küldött,
Minket erre a földre.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Négy szép ökröt,
Két kis bérést,
Égyiknek a kezébe
Aranyos kis ekeszarvát,
Másiknak a kezébe
Aranyos kis ostort.
Haj, regő rejték,
Ezt is megéngedte
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Négy szép tehenet,
Tejet, vajat eleget,
Has süssenek rétést
A szegén regölőknek.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Négy szép ökröt,
Két kis bérést,
Égyiknek a kezébe
Aranyos kis ostort.
Haj, regő rejték,
Ezt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
A háziasszonnak
Szép kotlós tyukot,
Csirkékkel égyütt.
Haj, regő rejték,
Ezt is megadhatja
Ez a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
A gazdaasszonynak
Annyi csirkéje legyen
Mind égén a csillag,
Földön a fűszál.
Haj, regő rejték
Azt is megéngedte,
Az a nagy Uristen

Marcali, Belovári András, 1893.

8.

Hej, regő rajtunk,
Ez újsztendőbe.
Itten van egy kislány,
Kinek neve Mariska.
Az Isten megtartsa,
Kebelébe tartsa,

Párna közé takarja,
Mind a cica farka.
Itten van egy legény,
Kinek neve Pista,
Az Isten megtartsa,
Párna közé takarja.

Hej, rege rajtunk,
Ez ujsztendőbe.
Adjon az Uristen
A házigazdának
Égy fóka tehenet,
Melleje égy tehenest,
Annak a kezébe,
Aranyyelü ostort.

Hej, rege rajtunk,
Ez ujsztendőbe
Adjon az Uristen
A házigazdának
Égy fóka disznót,
Melleje égy kanászt,
Annak a kezébe
Aranyyelü ostort.

Haj, rege rajtunk,
Ez újsztendőbe.
Adjon az Uristen
A házigazdának
Égy fóka malacot,
Melleje égy pásztort,
Annak a kezébe
Aranyyelü ostort.

Hej, rege rajtunk,
Ez ujsztendőbe.
Itt van égy asszony,
Kinek neve Rozika
Isten megtartsa,
Kebelébe tartsa,
Párna közé takarja,
Mint a cica farka.

Marcali, Galambos Pál, 1905.

9.

Ahun vagyon égy csodatévő szarvas,
Annak a szarvának van ezér ága-boga
Ezér misegyertya
Gyujtatlan gyuladjon
Oltatlan aludjon
Ezt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Itten vagyon égy embër,
Száz disznaja van neki,
Száz malac legyen a zóba.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Itten vagyon égy leán,
Kinek neve Julcsa,
Amott vagyon égy legény,
Kinek neve Jóska
Isten meg nê mentse,
Kebelébe rejtse,
Kert felé körítse,
Utca felé behajtsa,
Dunya alá pakolja,

Ugy sikassa-rikassa,
Mind a koca malaccát,
Még annál is jobban,
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Ennek az embérnek
Van két tehene,
Két tehenet melleje,
Hogy süssenek rétést
Szégén regölőknek,

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Arany-furkósbotot,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen
Ennek az embernek.

Sávoly, Hajdú Gyula, 1884.

Amott vagyon egy léány,
Kinek neve Julcsa,
Amott vagyon egy legén,
Kinek neve János,
Isten meg ne mentse,
Kebelébe rejtse,
Párna alá kerítse,
Ugy összefordítsa
Mind a cica farka.

Haj, rege rajta,
Ez ujsztendőben.
Boldog ujévet kívánunk!
– Ezután vót az egyházi ének. –
Ó, szép Jézus, ez ujesztendőbe,
Légy hiveinkkel.
Ó Mária, esedezz érettünk,
Édes reményünk.
Hogy az ujesztendőben,
Minden ügyeinkben,
Lehessünk Jézus drága kedvébe.

Bize, Károly József, 1905.

10.

Ezérkilencszázharmincyolcadik
Eszttendőbe vigadjunk.
A ma születött Jézust imádjuk,
Életünket megjavítsuk.

Amott keletkezik egy szép folóvíz,
Abból iszik egy szép zöldelő pázsit,
Csodatévő szarvasa,
Ezér ága-boga,
Ezér mise légyén,
Ezér gyertya égjén,
Gyullatlan gyulladjék,
Aludatlan aludjék,
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőben.

Adjon az Uristen
A házigazdának
Ötfen-hatfan tehenet,
Amellé egy tehenest,
Annak a kezébe
Aranyostoronyt,
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőben.

A házigazdának
Adjon az Uristen
Égy kis rongyos ólacsát,
Száz darab malackát.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőben.

Adjon az Uristen
A háziasszonynak
Annyi csirkét, libát,
Mint rétén a fűszál.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőben.

Adjon az Uristen
A háziasszonynak
Annyi tejet, vajtat,
Mind a kutban a víz.
Haj, rege rajta,
Ez ujsztendőben.

11.

Amott keletkezik
Égy szép fojóvíz,
Abból iszik egy szép
Zöld erdő ág is.
Ágokkal, bokrokkal,
Csodatévő szarvakkal.
Hej, rege rajta,
Ez ujsztendőben.

Id vagyon egy kislán,
Kinek neve Margit,
Amod van egy legén,
Kinek neve Pista,
Isten meg ne mentse,
Kebelébe ejtse,
Kert mellé szoritsa,
Ugy rikassa-rikassa,
Mind a cica farka.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőben.

Bize, Amstmann Lajosné, 1911.

12.

Amott keletkezik
Égy szép fojóvíz.
Abból iszik három
Zöldelő pázsit.
Csodatévő szarvasnak
Ezér ággál-boggal,
Ezér mise légyén,
Ezer gyertya égjén,
Gyujtatlan gyuladjon,
Aludatlan aludjon.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A házigazdának
Két szép lovat,
Melleje egy kocsist,
Annak a kezébe
Égy aranyos korbácsot,
Hej, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A házigazdának
Négy szép ökröt,
Melleje egy béröst,
Annak a kezébe
Égy aranyos ostort,
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A házigazdának
Kilenc borjas tehenet,
Melleje egy tehenest,
Annak a kezébe
Égy aranyos fejőcskét,
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A házigazdának
Száz göbe-malacot,
Meg egy rongyos ólacsckát,
Hej, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A háziasszonynak
Annyi csirkét, tojást,
Mind az égen a csillag
Mind a rétön a fűszál.
Hej, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A háziasszonynak
Annyi tejet, vaját,
Mind a kutban a víz.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Od ben vagyon egy leány,
Kinek neve Böske,
Itt kind vagyon egy legény,
Kinek neve Jóska,
Isten meg né mentse,
Kebelébe ejtse,
Szüre alá teritse,
Ugy fondorodjék össze,
Mind a cica farka.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Szálljon áldás házukra,
Hat ökörre, hat lóra,
Kilenc borjas tehenre,
Kilenc borjas tehenre,
Szent jobb, Szent János,
Szárnas angyalával,
Adjon Isten békésségöt,
Lélőküdvösségöt.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Hosszúvíz, Vimmer Viktor, 1907.

13.

Amott keletkezik egy szép fojóvíz
Abba uszik három zöldelő párizs.
Csodatévő szarvakkal,
Ezér ággal-boggal.
Ezér mise légyen,
Ezér gyertya égjen,
Gyujtatlan gyuladjon,
Aluatlan aludjon.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A házigazdának
Sok szép tehenet,
Melleje egy tehenest,
Annak a kezébe
Égy aranyos fejőkét,
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A házigazdának
Négy ökröt, ostort,
Melleje egy béröst,
Annak kezébe
Aranyos korbácsot.
Hej, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A háziasszonynak
Annyi tojást, csirkét,
Mind az égen a csillag,
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Od ben vagyon egy leán,
Kinek neve Éva,
Itt kin vagyon egy legén,
Kinek neve Adám
Isten meg né mentse,
Kebelébe ejtse,
Szüre alá teritse,
Ugy fondorodjon össze,
Mind a cica farka.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Szájjon áldás házukra,
Hat ökörre, hat lóra,
Kilenc borjas tehenre,
Kilenc borjas tehenre.
Szent Jób, szent János,
Szárnas angyalával,
Adjon Isten békésségöt,
Lélőküdvösséget.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

(Egy két évvel előbbi szövegében még az alábbiakat mondotta:)

Adjon az Uristen
A házigazdának
Két szép lovat,
Melleje egy kocsi,
Annak a kezébe
Égy aranyos korbácsot
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Annyi tejet, vajtat,
Mind a kutban a viz.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
A házigazdának
Annyi ökröt, tinót,
Mind az égen a csillag.
Haj, rege rajta,
Ez ujesztendőbe.

Hosszúvíz, Senoha István, 1891.

14.

Adjon az Isten
Ennek a gazdának
Két szép ökröt,
Két szép ökröt,
Két szép szekeret,
Az egyikből kifogja,
A másikba befogja.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Ez a nagy Uristen.

Adjon a jó Isten
Ennek a gazdának
Sok szép csirkét,
Hadd tejjenek,
A szegén regőlőknek
Hadd adjanak.
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen

Adjon a jó Isten
Ennek a gazdának
Jó nagy hizót,
Jó nagy hizót,
Akkora légyen szalonna,
Mint a mestérgérända,
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja

Adjon a jó Isten
Ennek a gazdának
Jó nagy hizót,
Sok-sok kolbászt,
A szegén regőnek
A nyakába tegyék.
Haj, regő rajta.

Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Szép két lovat,
Szép két lovat,
Szép kocsikat,
Hogy elmehessenek a vásárra.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.
Hogy vehessenek
Szép-szép szoknyát
A lányoknak.
Haj, regő rajta,

Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.
Hogy a bálba mehessenek,
Kitánculhassák magukat.
Haj, regő rajta,
A jó Isten ezt is megadhassa.

Somogyzitfa, Tislér Antalné, 1898.

15.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Két szép tehenet,
Melleje két tehenest.
Adjon a kezébe
Aranyostoronyt.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Száz csőbör tejet,
Hadd süssenek rétést
Szögény regőlőknek,
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Két kis ólat,
Száz darab malacot,
Hej, rege rajta,
Azt is megadhatja
Ez a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
A háziasszonynak
Annyi tejet, sok vajtat,
Mint a kutba a víz,
Haj regő rajta,
Azt is megadhatja
Ez a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
A háziasszonynak
Annyi csikót, tikot,
Mint égén a csillag,
Annyi kacstát, libát,
Mint rétén a fűszál.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Ez a nagy Uristen.

Amod van egy legény,
Kinek neve János.
Amod van egy szép lány,
Kinek neve Annus.
Isten még ne mentse,
Kebelébe rejtse,
Párna alá takarja,
Ugy rikassa-rékassa,
Mind a koca malacot,
Még annál is jobban,
Haj, rege rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Vése, Lébár Péterné, 1903.

16.

Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja
 Az a nagy Uristen.
 Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép tehenet,
 Tejet, vajat öleget,
 Hogy süsének rétest
 Szégén regölőknek.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja
 Az a nagy Uristen.

Széken ül a gazda,
 Posztónadrág rajta,
 Ezér forint a zsebjébe,
 Fele ja gazdáé,
 Fele szegény regölőké.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Egy nagy hizót,
 Felét a gazdának,
 Felét szegény regölőknek,
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen.

Csurgó, Czmerk József, 1899.

17.

Egyedül szoktam regőni este
 a „regő”-vel. Szabad-e regőni?

Ném vagyunk mi rablók,
 Szent István küldötti.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja
 Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép tehenet,
 Tejet, vajat öleget,
 Hogy süsének rétest
 Szegény regölőknek.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Egy nagy ólat,
 Sok szép malacot,
 Eggyik óbu kifusson,
 A másikba befusson.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja
 Az a nagy Uristen.

Székel ül a gazda,
 Posztónadrág rajta,
 Ezer forint a zsebébe,
 Fele szegény regösöké,
 Fele a gazdáé.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja
 Az a nagy Uristen.

Berzence, Markos László, 1902.

18.

Nem vagyunk mi rablók,
 Szent István küldötte.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhassa,
 Ez a nagy Uristen,
 Ennek a gazdának.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép ólat,
 Száz malacot,
 Az eggyikből kifussanak,
 A másikba befussonak.
 Nem vagyunk mi rablók,
 Szent István küldötte.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhassa
 Az a nagy Uristen
 Ennek a gazdának.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép tehenet,
 Tejet, vajat öleget,
 Hadd süsének rétest
 Szegény regölőknek.

Széken ül a gazda,
 Posztónadrág rajta,
 Aranyóra a zsebébe,
 Barna kislány az ölébe.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhassa
 Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Egy szép szekeret,
 Szekér mellé kereket,
 Kerék mellé vasszöget
 Vasszög mellé faszöget,
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhassa
 Ez a nagy Uristen.

Széken ül a gazda,
 Posztónadrág rajta,
 Ezér forint a zsebében,
 Fele a gazdáé,
 Fele szegény regölőké.
 Haj regő rajta.

Berzence, Kozma Ferencné, 1919.

19.

Ádventben így regőtek:

Székén ül a gazda,
 Posztónadrág rajta,
 Ezér forint a zsebében,
 Fele a gazdáé,
 Fele szegény regölőké.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja
 Az a nagy Uristen.

Adjon az Urísten
Ennek a gazdának
Két szép ólat,
Száz darab malacot,
Az egyikbű kifussanak,
A másikba befussanak,
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten.

Adjon az rUrísten
Ennek a gazdának
Két szép tehenet,
Tejet, vaját öleget,
Hogy süssenek rétest
Szégény regölőknek.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten.

Adjon az Urísten
Ennek a gazdának
Égy szép szekeret,
Szekér mellé vasszöget,
Vasszög mellé faszöget,
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten.

Berzence, Sánta Vendelné, 1895.

20.

Hej, regő rajta,
Széken ül a gazda,
Posztónadrág rajta,
Százforintos a zsebjebe,
Barna kislány az ölébe.

Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten
Két szép ólat,
Száz darab malacot,
Égyik óbu kifussanak,
A másikba befussanak.

Haj regő rajta,
Széken ül a gazda,
Bársonnadrág rajta,
Százforintos a zsebjebe,
Barna kislány az ölébe.

Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten
Két szép tehenet,
Tejet, vaját öleget,
Hogy süssenek rétest
Szögény regölőknek.

Berzence, Krénusz István, 1950.

21.

Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten,
Ennek a gazdának
Két szép ólat,
Száz szép malacot,
Az egyikbű kifussanak,
A másikba befussanak.

Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten.
Ennek a gazdának
Két szép tehenet,
Tejet, vaját öleget,
Hogy süssenek rétest
Szégény regölőknek.

Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten.
Ennek a gazdának
Két szép tyúkot,
Száz szép csirkét,
Égy nagy ólat,
Az egyikbű kifussanak,
A másikba befussanak.

Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten,
Ennek a gazdának.
Égy nagy hizót,
Száz szép malacot,
A nagy hizójának
Ojan szalonnáját,
Mint a mestergerenda.

Haj regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten
Ennek a gazdának.
Széken ül a gazda,
Posztónadrág rajta,
Ezér forint a zsebjebe,
Fele szégény rögölöké,
Fele a gazdáé.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Urísten.

Somogyudvarhely, Horváth Lajosné, 1906.

22.

A vezetőnk először kopogott, belépett
az ajtón és elkezdte mondani:

Hajnalodik már a nap,
Keljjenek fel az urak.
Szabad-e regőnyi?

Aztán kilépett az ajtón, egyet füttyen-
tett, és bementünk, s elkezdtek:

Nem vagyunk mi rablók,
Szent István küldöttje,
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja,
Az a nagy Urísten.

Adjon az Urísten
Ennek a gazdának
Két szép tehenet,
Tejet, vaját öleget,
Hadd süssenek rétest
A szegén regölőknek,
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja,
Az a nagy Urísten.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép ökröt,
 Ökör mellé szekeret,
 Szekér mellé kereket,
 Kerék mellé lócsöt,
 Lócs mellé vasszöget,
 Vasszög mellé faszöget,
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép kecskét,
 Melleje menyecskét,
 Ahhoz jószerencsét,
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen.

Széken ül a gazda,
 Bársonynadrág rajta,
 Ezér forint a zsebébe,
 Fele a gazdáé,
 Fele meg a regölöké,
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja,
 Az a nagy Uristen.

*Csurgó (Szent), Burek József, 1959.
 Szöllősi Pál, 1958.*

23.

Szöröncsés jó estét gazduram!
 Szabad-e regőnyi?

Hajnalodik már a nap,
 Kejjenek fel az urak,
 Hadd köszöntsük őket,
 Szent István nevébe.

Nem vagyunk mi rablók,
 Szent István küldöttje,
 Haj, regő rajta,
 Azt is mögadhatja
 Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két kis tehenet,
 Tejet, vaját öleget,
 Hadd süssenek rétest
 A szegény regölöknek.
 Haj, regő rajta,
 Azt is megadhatja
 Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép ökröt,
 Ökör mellé szekeret,
 Szekér mellé kereket,
 Kerék mellé vasszöget,
 Vasszög mellé faszöget.
 Haj, regő rajta,
 Azt is mögadhatja
 Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép ólat,
 Száz koszos malacot,
 Az egyikből kifussanak,
 A másikba befussanak,
 Haj, regő rajta,
 Azt is mögadhatja
 Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Két szép mönyecskét,
 Ahhol jó szöröncsét.
 Haj, regő rajta,
 Azt is mögadhatja,
 Az a nagy Uristen.

Széken ül a gazda,
 Bársonynadrág rajta,
 Ezer forint a zsebébe,
 Fele a gazdáé,
 Fele mög a regölöké.
 Haj, regő rajta,
 Azt is mögadhatja,
 Az a nagy Uristen.

Rozit Isten mög ne mentse,
 Kebelébe rejtse,
 Dunna alá takargassa,
 Ugy nyiktassa,
 Mind a koca malacát,
 De még annál is jobban,
 Haj, regő rajta,
 Azt is mögadhatja,
 Az a nagy Uristen.

Csurgó–Szent, Úttörők

24.

Ej, regü rajtunk
 Ez ujesztendőbe.
 Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Száz darab disznót,
 Amellé egy kanászt,
 Annak a kezébe
 Aranynyelü ostort,
 Aranynyelü botot,
 Ej, regü rajtunk,
 Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Száz darab tehenet,
 Amellé egy tehenest
 Annak a kezébe
 Aranynyelü ostort.
 Aranynyelü botot.
 Ej, regü rajtunk,
 Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
 Ennek a gazdának
 Száz darab csikót,
 Amellé egy csikóst,
 Annak a kezébe
 Aranynyelü botot
 Aranynyelü ostort.
 Ej, regü rajtunk
 Ez ujesztendőben.

Adjon az Uristen
A gazdasszonnak
Száz darab csirkét,
Ammellé egy csibészt,
Adjon neki sok áldást,
Sok szerencsét,
Annyi csirkéje legyen,
Mind az égen a csillag,
Földön a fűszál.

Ej, regü rajtunk,
Ez ujesztendőben.

Akkora szalonnája legyen
Mind a mestergerenda,
Ej, regü rajtunk,
Ez ujesztendőben.

A róka üsse még a
Gazdának a sarkát,
Ezér forintos meg
A regülőnek a markát.

*Táska, Gyanó Mártonné, 1920.
Gadányi Istvánné, 1908.*

25.

Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Négy szép ökröt,
Égy kis bérest,
Aranyekét, arany ekeszarvat,
Aranyostornyelet.

Haj, rege rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.
Adjon ennek a gazdának
Égy nagy ólat,
Égy koszos malacot,
Égyik óból kifusson
A másikba befusson.

Haj, regő rajta.
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.
Adjon ennek a gazdának
Két szép tehenet,
Tejet, vaját öleget,
Süssenek rétést
A szegény regölőknek.

Padon üll a gazda,
Szédett gyatya rajta,
Szűrtarisznya az oldalán,
Adjon a gazda
Szegény regölőknek
Száz forintot,
Fele legyen a gazdáé,
Fele meg a regölőké,
Haj, regő, rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen
Ennek a gazdának.

Szőkedencs, Lukács József, 1901.

26.

Haj, regi rajtunk,
Ez ujesztendőbe.
Ocsó legyen a kenyér,
A gabona drága.
Jó fizessen a buza,
Haj, regi rajtunk,
Nyerjön a mézárós,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Hat szép tehenet,
Tejet, vaját öleget,
Hogy süssenek rétést
Szégén regölőknek.
Haj, regi rajtunk,
Ez ujesztendőbe.

Adjon a nagy Uristen
Ennek a gazdának
Hat szép malacot,
Egyik óbu kifusson,
A másikba befusson,
Haj, regi rajtunk,
Ez ujesztendőbe.

Adjon a nagy Uristen
Ennek a gazdának
Annyi csibét, ludat,
Mind az égön a csillag,
Mind a rétön a fűszál.
Haj, regi rajtunk,
Ez ujesztendőbe.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Égy szép menyecskét,
Ez ujesztendőbe.
Haj, regi rajtunk,

Székön ül a gazda,
Száz forint alatta,
Fele a regölőké,
Haj, regi rajtunk,
Ez ujesztendőbe.

Ottan tudok egy léányt,
Kinek Julcsa a neve,
Amott meg egy legényt,
Kinek Jancsi a neve.
Isten meg nem mentse,
Kebelére ejtse,
Dunyha alá szorítsa,
Ott is összeszorítsa,
Ugy kutyoroggyanak össze,
Mind a kis cica farka,
Még anná is jobban,
Mind a kis nyúl farka.
Haj, regi rajtunk,
Ez ujesztendőbe.

„Ott Kakon, ahun laktam, láttam őket, szürbe, bundába, rongyos ruhába. Vót rajtunk ollan állarc, pappirbu, ebbü-abbu, rongyos kalapbu kivágva a szemükné, hogy csak od lássanak. Vót náluk csörgő-börgő láncosbot. Vót ollan, rá vót ollan csengő kötve, meg szalag izs. Vót náluk hüp-pögető is. Ezt karácsonytu ujévig, vízkeresztig csinýták.”

Somogyfajsz (Kak), Németh Józsefné, 1898.

27.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Két szép ökröt,
Égy szép lovat,
Arany igazséget,
Ezüst ostor nyelet.
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Két szép ólat,
Sok malacot,
Égyikbű kifusson,
Másikba befusson,
Haj, regő rajta,
Azt is megadhatja
Az a nagy Uristen.

Adjon az Uristen
Ennek a gazdának
Két tehenet,
Tejet, vajat öleget,
Hassüssenek rétest,
Szégény regélőknek,

Haj, regé farsang,
Léringi farsang.

Elmult már a hosszú farsang,
Mi haszna sirassuk,
Sirassák a lányok
Az itthonmaradásuk,
Akinek a méregére
Ráncos a pófájuk.
Hip-hop farsang,
Léringi farsang.

Szenyéri Asszony-kórus tagjai

28.

Emlékezzünk Szent Balázsrá,
Hogy ma vagy a napja.
Hogy többet is megérhessünk,
Az Uristen adja.

Ide figyelmezzenek,
Tanulságot vegyenek,
A filiskemaggyén
Nem fogom gyalázní.

Torkunk után távoztasson
Torkunknak fájása.
Mij sokat mondjunk,
Dicséretet adjunk.
Mink is azér farsangolunk,
Hogy valamit kaptunk.

Bejin már a hosszú farsang,
Mihaszna sirassuk.
Sirassátok lányok
Az itthonmaradástok,
Kinek a nagy méreg miatt
Ráncos a szoknyájuk.

Hégyes-bégyes disznóláb,
Hégyes-bégyes szarkaláb,
Kru-kru-kru-kru-kru.

Itt is adtak, amott is,
A jámbor házánál.

Kej fel gazda, kej fel,
Vetett asztalodra,
Telle poharadra.

Haj, rege rajta,
Bokrétás a kalapom,
Mire hazaértem,
Azt is elvesztettém.

Csuszta, buktam a jégen,
Koszorut kötöttem.
Adjon az Isten
Ennek a gazdának
Nyolc kis ökröt,
Két kis bérest,
Aranyekét a földjére,
Aranyostort a kezébe,
Szájjon erre házra,
Az Isten áldása,
A borralalóját
Indítsa vigságra.

Ha nem annak szalonnát,
Kifurjuk a géréndát.

Hihop farsang,
Léregi farsang,
Akkora szalonna,
Mint a mestergörönda,
De jó volna, ha volna
Dicsértessék a Jézus!

Marcali, Orsós Károly, 1920.

29.

Emlékezzünk Szent Balázsrá,
Hogy ma lesz a napja,
Hogy többeket megérhessünk,
Az Uristen adja.

Ide figyelmezzenek,
Tanulságot vegyenek,
A brüzbücske magjából,
Nem fogom gyalázní

A házonktul seregestül,
Márcot szépen rakjuk,

Bejött már a hosszú farsang,
Mi haszna sirassuk.
Sirassák a lányok,
Ahol vannak lányok.
Kinek a nagy méregtől
Ráncos az orcájuk.

Egyes-bégyes disznóláb,
Egyes-bégyes szarkaláb,
Ku-ku-ku-ku-ku.

Szálljon erre házra
Az Isten áldása,
A bennevalóját
Fordítsa vigságra,

Haj, rege rajta,
Azt is megéngedte
A nagy Uristen.

Ennek a gazdának
Két szép tehenet,
Tejet, vaját öleget,
Adjon az Uristen

Ennek a gazdának
Akkora darab szalonna,
Mind a mestérgöröndő,
De jól volna, ha volna.

A nyársam is üres,
Ajis légyen éhes,
Aki nem ad szalonnát,
Kifurom a göröndát.

Kej föl, kej föl gazda,
Száll az Isten a házára,
Sereg angyalával,
Vetött asztalával,
Tele poharával.

Sziktunk-buktunk a jégen,
Koszorut kötöttünk,
Szabadságot vettünk.
Hogy ide jöhettünk.

Ké fő, ké fő gazda,
Száll az Isten a házára
Sereg angyalával,
Vetett asztalával,
Teli poharával.

„Egész csúcsos sapkánk vót, mint a juhászoknak, Egy olyan bekecs volt, kifordított bundánk volt, és egy furkósbot, azon volt egy lánc rajta és aztat csörgettük, és a bottal együtt süktük a földhő. Táncútunk, szabájosan táncútunk, összefogódzkodtunk, és táncútunk.

Babócsa (Légrád), Kovács Sándor, 1914.

30.

Csusztunk, buktunk a jégen,
Koszorut kötöttünk,
Adjon az Isten
Ennek a gazdának
Nyolc nyolc ökröt,
Négy-négy bérést,
Aranyostort a kezébe,
Aranyekét a földjébe.

Szálljon erre házra
Az Isten áldása,
Teli poharába,
Terített asztalába.

Haj, regi rajta,
Ezt is megéngedte.
A nagy Uristen

Emlékezzünk Szent Balázsrá,
Hogy ma vagyon napja,
Miért is sirassuk,
Sirassák a lányok,
Itthonmaradásuk,
Kinek a sok méreg miatt
Ráncos a pofájuk.

Kálmánca, Kalmár István, 1906.

NAGYGERESDI REGŐSÉNEKEK

31.

Eljöttünk, eljöttünk Szent István szolgálói,
A régi szokás szerint öt megköszönteni.
Amoda ekletkezett egy nagy folyó patak,
Abban legeltetnek csodaféle szarvast.
Csodaféle szarvasnak ezer ága-boga,
Ezer misegyertya, gyulladván gyulladjék,
Altatván aludjék.
Haj, regü rejtem,
Majd neked ejtem,
Az újesztendőben,
Az újesztendőben.
Mit is mondanának,
Egy szép leányt,
Kinek neve volna,
Béres Zita volna.
Haj, regü rejtem,
Majd neked ejtem.
Mit is mondanának,
Egy szép legényt,
Kinek neve volna,
Németh József volna.
Haj, regü rejtem,
Majd neked ejtem.

Regülik a gazdát,
Vele az asszonyát.
Szege van egy acskó,
Tele van százassal,
Fele a gazdáté,
Fele a regülöké.

Adj Isten, hogy több István estét megérhessünk,
Erővel, egészséggel eltölthessünk.
Bort buzát, borockot,
Kurtafarkú malacot,
Csutorának feneket,
Hadd ihassunk eleget.

Nagygeresdi, 70–75 évesek regőséneke

32.

Amoda keletkezett egy nagy folyó patak,
Abban legeltetnek csodaféle szarvast,
Csodaféle szarvasnak ezer ága-boga,
Ezer misegyertya
Gyulladván gyulladjék,
Altatván aludjék.
Haj, regü rejtem,
Majd neked ejtem.

Az újesztendőben
Mit is mondanának,
Egy szép leányt,
Kinek neve volna
Szabó Illus volna.
Az újesztendőben
Mit is mondanának,
Egy szép legényt,
Kinek neve volna,
Németh Béla volna.
Haj, regü rejtem,
Majd neked ejtem.

Regülik a gazdát,
Vele az asszonyát.
Szegen van egy acskó,
Tele van százassal,
Fele a gazdáé,
Fele a regüsöké.
Haj, regü rejtem,
Majd neked ejtem,
Regü, regü, regü-rejtem.

Adja Isten, több karácsonyestét megérhessenek.
Erővel, egészséggel, eltölthessenek,
Ne ilyen búval, bánattal,
Több örvendetes napokkal.
(Eljött a karácsony bodros szakállával,
Hires kis csizmám nem győzöm szalmával.
Megölték a disznót, érezzük a szagát,
Talán nekünk adják a hátulsó sunkát.)

Nagygeresd, 40–45 évesek regöséneke

33.

Eljött a karácsony bodros szakállával,
Hej, fényes kis csizmám, nem győzlek szalmával.
Megölték a disznót, érezzük a szagát,
Talán nekünk adják a hátulsó sunkát.

Amoda keletkezett egy nagy folyó patak,
Abban legeltetnek csudaféle szarvast.
Csudaféle szarvasnak
Eger ága-boga,
Ezer is a gyertya,
Gyulladván gyulladjék,
altatván aludjék.
Hej, regü rejtem,
Majd neked ejtem.

Az újesztendőben
Mit is mondanának,
Egy szép leányt,
Kinek neve volna,
Szabó Ilus volna.

Az újesztendőben,
Mit is mondanának,
Egy szép legényt,
Kinek neve volna,
Német Béla volna.
Haj, regü rejtem,
Majd neked ejtem.

Regülik a gazdát,
Vele az asszonyát,
Széken van egy acskó,
Tele van százassal,
Fele a gazdáé,
Fele a regüsöké.
Haj, regü rejtem.

Adja Isten, több Szent István estét megérhessünk
Erővel, egészséggel eltölthessünk,
Ne búval, bánattal, hanem több örvendetes napokkal.
Adjon Isten bort, bűzát, barackot,
Csuta farkú malacot,
Csutorának feneket,
Hadd ihassunk eleget.
Boldog ünnepeket!

Nagygeresd, a legifjabbak regöséneke

KOTYOLÓ SZÖVEGEK

34.

Jó régget a Lucának!
Luca fekszik ágyának,
Gyere pajtás mennünk el,
A mennyországot nyerjük el.

Kitty-koty kur,
Gelegonya kettő,
Nekem is van kettő,
Ketek asszonyának
Annyi csirkéje légyen,
Mind a földön a fűszál,
Mind az égen a csillag.

Kitty-koty kur,
Gelegonya kettő,
Nekem is van kettő,
A házigazdának
Ojan vastag szalonnája légyen,
Mind a mestérgérända,

Kitty-koty kur,
Gelegonya kettő,
Nekem is van kettő,
Ketek lányának
Ugy gyűjön a fing a seggin
Mind a kéményen a füst.

Kitty-koty kur,
Gelegonya kettő,
Nekem is van kettő,
Keteknek annyi libája, disznaja légyen,
Mind földön a fűszál, égen a csillag.

Kitty-koty kur,
Gelegonya kettő,
Nekem is van kettő.

A háziasszony örült neki és ráöntötte a kukoricát a fejre
egy szitából, egy hitvány szitából. A háziasszony, a kutyu-
lófát elvitte a favágójára, és be az óba, azért, hogy sok
csibe-légyen, meg tyuk.

Marcali, Galambos Pál, 1905.

35.

Kity-koty, gelegonya kettő,
Nekem is van kettő,
Bíró hátán teknő.
Beljestek a kis kutba,
Mondtam neki, gyűjön ki,
Mer a rosseb benneszi.

Kity-koty, gelegonya három,
A pálinkát várom.
Ha nem annak szalonnát,
Levágom a gerendát,
Ha nem annak gyümölcsöt,
Leverem az üstököt.

Kity-koty, maj hajna lessz,
Ketek asszonyának annyi tojása légyen,
Mint a Balaton partján a givecs.

Kity-koty, gelegonya kettő,
Bíró hátán teknő,
Beleesett a jegyző,
Mondtam neki, gyűjön ki,
Mer a rosseb benneszi.

Kétek asszonyának akkora seggi
Légyen, mint a kemence szája,
Ugy gyűjön rajta a fing,
Mind kéményen a füst.

Kity-koty, gelegonya kettő,
Nekem izs van kettő,
Bíró hátán teknyő,
Beleesett a kis kutba,
Mondtam neki, gyűjön ki,
Mer a rosseb benneszi.

Kétek lányának akkora csöcsi
Légyen, mind egy bugyogós korsó,

Kity-koty, gelegonya három,
A pálinkát várom.

Kétek asszonyának akkora pinája légyen,
Mind egy bábos-sátor,
Hogy a kotyulónak is gyusson belüle.
Kity-koty, gelegonya kettő,
Nekem izs van kettő,
Bíró hátán teknyő,
Beleesett a kis kutba,
Mondtam neki, gyűjön ki,
Mer a rossebb benneszi.

Kétek furuja, fejszéje
Ummegállon a fába,
Mind az én pöcsöm
A kétek lányába.

Kity-koty, gelegonya kettő,
Nekem izs van kettő,
Bíró hátán teknyő.
Lejesett a kis kutba,
Mondtam neki, gyűjön ki,
Mer a fene benneszi.
Kétek emberéhez ujjárjanak
a kurvák, mind a zakóba a birkák

Kity-koty, gelegonya kettő,
Nekem izs van kettő,
Belejestek a kis kutba,
Mondtam nekik gyűjön ki,
Mert a rosseb benneszi.

Adjon Isten száz malacot,
egy ólat.

„akkor bevittük az itató vállut és ráütünk. Vízet meg kukoricát szórtak ránk, hogy hát jó kotlós legyen, meg a csirkék jó evők legyenek. A válut az asszon bedugta a tikok alá, hogy jó tojók legyenek. Megkezték a fiatal emberek este és éféli, meg reggelig kutyútak.”

Somogyiszita, Bejhóber Ferenc, 1907.

BEITRAG ZUR PROBLEMATIK DER „REGÖS“-GESÄNGE IM KOMITAT SOMOGY

In einer überraschend grossen Anzahl wurden Texte und Melodien zu „Regös“-Gesängen im Komitat Somogy gefunden, die zu den ältesten Schichten der ungarischen Volksdichtung gehören: Bisher sind über 40 Exemplare bekannt geworden und es ist damit zu rechnen, dass sich noch einige weitere Fragmente finden werden.

Die Somogyer Gesangstypen stimmen im grossen und ganzen mit denselben des benachbarten Komitates Zala überein, was auf die Nähe dieses Gebiets zurückzuführen ist. Mit der Sammlung dieses Materials folgte der Autor erstens dem Ziel, diese hohe Anzahl von Exemplaren – die zum Teil zwar nur wertvolle Fragmente sind – der ungarischen Folkloristik zu präsentieren. Zweitens wollte er – über die bisherigen Gesichtspunkte der Folklorforschung und -analyse hinaus – den Hintergrund des ehemaligen „Regös“-Komplexes erläutern. Im Aufsatz werden Parallelen und Zusammenhänge zwischen Bräuchen und Riten mit Hilfe der Erkenntnisse der Geschichtswissenschaft und der Archäologie nachgewiesen.

Im Aufsatz lernen wir zahlreiche Gewährleute des Autors kennen, in deren Gedächtnis sehr wertvolle Texte im Zusammenhang mit den „Regös“-Gebrauchen, -Trachten und Musikinstrumenten sowie mit der Frage der Datierung aufbewahrt waren. Anschliessend weist der Autor auf ältere und neueste Erfolge der „Regös“-Forschung hin. Dabei unterstreicht er, dass viele Elemente westeuropäischer (deutscher) Stephansknächte-Gesänge (über den Protomartyrer St. Stephan) in die mittelalterlichen ungarischen „Regös“-

Gesänge hineingeraten waren, die dann die uraltesten Teile (z. B. das Hirsch-Motiv) aus einigen Formen der ungarischen „Regös“-Gesänge verdrängten. Letzten Endes handelt es sich darum, das sich mehrere Texte ungarischer „Regös“-Gesänge mit den erwähnten St-Stephansgesängen vermischt haben, so dass diese sich auch als Begrüssungsgesänge am Stephans-tag und aus anderen Anlässen bewährt haben. Neben der Analyse geht es auch aus den hier veröffentlichten Exemplaren hervor, dass das „Regös“-Singen bei uns nicht nur zur alten heidnischen Wintersommerwende (zu Weihnachten) praktiziert wurde, sondern mancherorts auch vorher (zur Adventszeit) bzw. auch als Neujahrsbegrüssung, oder aber als Begrüssungen zu bestimmten Namenstagen. In unserer Gegend war das „Regös“-Singen sogar auch als Faschingsbegrüssung verbreitet. Deshalb finden sich „Regös“-Motive in den Texten unserer verschiedensten Bräuche und Begrüssungen: beispielweise in Faschingsbegrüssungen, Blasius-Gängen, usw.

Im zweiten Teil des Aufsatzes vergleicht der Autor die Ergebnisse archäologischer Forschungen mit dem heidenzeitlichen Hintergrund des „Regös“-Singens und weist auf die Hypothesen von Gyula László und anderen Forschern, vor allem auf die Feststellungen Kornél Bakays im Zusammenhang mit den skythischen Schellen hin, wonach diese Schellen und Stöcke bei den Zauberkünsten die gleiche Rolle gespielt haben, wie die Vorgänger der ungarischen „Regös“-Stöcke bei den ritualen Akten ehemaliger Schamanen.

Árpád Együd